

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta**

**a Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci**

**Vliv příchodu dětí svěřených do pěstounské péče
na rodinu pěstounů**

Bakalářská práce

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.**

**Vypracovala:
Jana Švábenská**

České Budějovice, 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 31. 3. 2013

Jana Švábenská

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé bakalářské práce

PhDr. Miluši Vítečkové, Ph.D.

za cenné rady, nevšední ochotu, podnětné připomínky,

trpělivost a pomoc při zpracování této práce.

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na zmapování situace biologických dětí a jejich rodičů, kteří se rozhodli stát pěstouny, a přijali děti do pěstounské péče.

V teoretické části je blíže charakterizovaná pěstounská péče, právní úprava institutu pěstounské péče, postup při zařazování pěstounů a dětí vhodných do pěstounské péče a příslušné evidence. Jsou zde uvedeny i počty pěstounských rodin a dětí svěřených do pěstounské péče v Jihočeském kraji.

Praktická část přináší výsledky kvalitativního šetření. Byly uskutečněny rozhovory jak s biologickými dětmi pěstounů, tak se samotnými pěstouny. Jde o případové studie rodin, kde jsou přítomny jak biologické děti rodičů, tak děti v pěstounské péči.

Klíčová slova: pěstounská péče, očekávání, změna vztahů v rodině

Abstract

The bachelor thesis is focused on situation of biological children's parents, which made decision to become fosters and adopted children to foster care.

There is closely characterized foster care in the theoretical part, juridical enactment of the institute, order of organizing fosterers and children, proper for foster care and appropriate evidence. There is also presented number of foster families and children entrusted to foster care in the south region of the country.

Practical part brings on the basis of interview. It concerns studies of families, with parent's biological children but also fostered children.

Keywords: foster care, expectation, change in family relationship

Obsah

Úvod	7
1 Současný stav řešené problematiky.....	9
1.1 Charakteristika pěstounské péče	10
1.2 Právní úprava náhradní rodinné péče.....	12
1.3 Postup při zařazení žadatelů o pěstounskou péči do evidence osob vhodných stát se pěstouny a vyhledávání vhodných dětí do pěstounské péče.	15
1.4 Počty pěstounských rodin a dětí svěřených do pěstounské péče od roku 2010 do roku 2012 v Jihočeském kraji.	21
1.5 Účast pěstounů na přípravě k přijetí dítěte do rodiny	23
1.6 Obsah přípravy pěstounů	26
2 Cíl práce a výzkumné otázky	29
2.1 Cíl práce	29
2.2 Výzkumné otázky	29
3 Metodika	30
3.1 Použité techniky a metody sběru dat	30
3.2 Charakteristika výzkumného souboru	31
4 Výsledky.....	34
4.1 Případová studie – pěstounská rodina A	34
4.2 Případová studie – pěstounská rodina B	38
4.3 Případová studie – pěstounská rodina C	43
4.4 Odpovědi na výzkumné otázky.....	46
5 Diskuse	50
Závěr	53
Seznam použitých zdrojů.....	55
Internetové zdroje	57
Seznam příloh	58

Úvod

Motto: „Člověk je na této planetě zajisté neúspěšnějším živočišným druhem. Příroda ho stvořila nedokonalým, ale několikrát ho pojistila. Když selže vlastní rodičovství, nenechá lidské potomstvo na holičkách, nýbrž pojistí jej rodičovstvím novým, stejně biopsychickým jako to vlastní, stejně přírodním a přirozeným, stejně pravým-ba pravějším, neboť pomáhajícím a vpravdě záchranným.“¹

Tématem bakalářské práce je zkoumání bližšího pohledu pěstounů a jejich biologických dětí na rozhodnutí přijmout a vychovávat děti svěřené do pěstounské péče. Řada autorů se zabývá především problematikou dětí umístěných do pěstounské péče. Méně pozornosti je věnováno pěstounům samotným a výzkumy týkající se dopadu pěstounské péče na biologické děti pěstounů v našich podmínkách téměř neexistují. Prožitkům biologických dětí se věnují především zahraniční výzkumy. V příručce nazvané „Moje rodina poskytuje pěstounskou péči. Příručka pro syny a dcery pěstounů“, je poskytnut návod, jak čelit příchodu dětí do pěstounské péče. K tomuto tématu se na diskusním fóru pěstounů rozhořela diskuse, z níž vyplývá, že obsah příručky není v souladu se zkušenostmi biologických dětí pěstounů. Právní úprava pěstounské péče ve Velké Británii, na jejímž základě je příručka zpracována, spíše odpovídá pěstounské péči na dobu přechodnou, nikoli pěstounské péči tak, jak je pojmána u nás. Tradičně je zde spíše sklon k vnímání přijatých dětí jako dalších plnoprávných členů rodiny. Rozhodnutí vychovávat cizí děti má jistě vliv na biologické děti pěstounů a ovlivňuje celkový život a vztahy v rodině. I biologické děti pěstounů přispívají k výchově přijatých dětí a ovlivňují jejich vývoj. Jakým způsobem však ovlivnil příchod cizích dětí je? Jak hodnotí toto období ve své dospělosti? Byly dostatečně připraveny na přijetí?

Pro toto téma jsem se rozhodla, neboť pracuji téměř dvacet let jako sociální pracovníce v oblasti náhradní rodinné péče. Byla jsem a dosud jsem průvodcem lidí, kteří žádají o svěřeni dětí do náhradní rodinné péče. Spolu s nimi jsem přímým účastníkem mnoha změn v jejich životech. Hlavní náplní práce, kterou vykonávám, je pomoc opuštěným dětem a usnadnění jejich soužití s náhradní rodinou. Z praxe vím, jakým situacím mohou čelit pěstouni i jim svěřené děti. Většina dětí, jež je svěřena do pěstounské péče,

¹ MATEJČEK, Zdeněk et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 103

je citově i jinak deprivována. Matoušek² uvádí, že podmínkou zdravého psychického vývoje dítěte je jeho vazba na blízkou, pečující osobu. Z absence takového připoutání vyplývá řada problémů, jichž jsou svědky a přímými účastníky pěstouni i jejich biologické děti. Pomoc ze strany odborníků je většinou směřována právě k pěstounům a přijatým dětem.

Tato práce by měla pomoci objasnit postoje, zážitky a potřeby biologických dětí, očekávání a představy samotných pěstounů, a tím napomoci při důkladnější přípravě a informovanosti žadatelů o přijetí dětí do náhradní rodinné péče.

² MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, s. 31

1 Současný stav řešené problematiky

Na současný stav problematiky náhradní rodinné péče existují dva pohledy. Pohled veřejnosti a pak pohled odborníků. Pohled veřejnosti přesně vystihuje kolektiv tvůrců knihy *Osvojení a pěstounská péče*. „*Dejte nám dítě! A všechny vaše předpisy a zákony si můžete strčit za klobouk (mírně řečeno)! A neotravujte s nějakým psychologickým vyšetřením, s dotazníky a s celým tím zdržováním. V dětských domovech jsou tisíce dětí, které čekají na nové rodiče, a když těm chudákům chce někdo pomoci, tak je tu najednou tisíc překážek. My už jsme se rozhodli – tak na co čekáme!*“³ K tomu lze dodat, že do povědomí veřejnosti nepronikla důležitá zásada. Nehledá se vhodné dítě do rodiny, ale naopak, hledá se vhodná rodina pro konkrétní dítě.

A pak je tady postoj odborníků. Ti ze své letité praxe vědí, že najít dítěti novou rodinu, která vydrží zátěž a bude dítěti oporou v každé situaci, není vůbec jednoduché. Rovněž počty dětí v dětských domovech, vhodných pro náhradní rodinnou péči, nejsou tak vysoké, jak se veřejnost domnívá. Je třeba zvažovat celkovou situaci v rodině žadatelů, jejich vztahy a vazby. Do těchto úvah a vyšetření jsou zařazeny i biologické děti pěstounů, které jsou možná ohroženější než pěstouni samotní, a více než si ostatní zúčastnění uvědomují. Ve Sborníku přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči⁴, je o situaci biologických dětí pěstounů konstatován pouze fakt, že se o tomto tématu začíná diskutovat v odborných kruzích. Rodina žadatelů o svěřeni dětí do pěstounské péče má být posuzována jako celek. Názory biologických dětí pěstounů mají mít stejnou hodnotu a má k nim být přihlédnuto stejně, jako je přihlíženo k názorům samotných pěstounů. Existují příklady, kdy došlo k velice dobrému a oboustranně přínosnému vztahu mezi dětmi vlastními a přijatými. Jsou však také příklady, kdy vzniká podezření, že biologické děti pěstounů jsou opomíjeny a nepřiměřeně zatěžovány. Je tedy nutné, aby nastávající pěstouni a odborníci zabývající se přípravou na přijetí dítěte velice důkladně zvážili vývoj celé rodiny i do budoucnosti. A to zvláště v případech, kdy jsou přijaté děti nějakým způsobem handicapované.

³ MATEJČEK, Zdeněk et al. *Osvojení a pěstounská péče* Praha: Portál, 2002, s. 11

⁴ *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči*. MPSV, Praha: 1999, s. 199

1.1 Charakteristika pěstounské péče

Pěstounská péče je druhým typem náhradní rodinné výchovy v našem právním systému. Oproti osvojení nemusí být svěřované dítě právně volné. Pěstoun se nestává zákonným zástupcem dítěte a nemá k němu vyživovací povinnost. Tuto povinnost přebírá stát, který se následně snaží vymoci alespoň část výživného na rodičích dítěte. Stát si také ponechává možnost kontroly nad péčí pěstounů o svěřené dítě.⁵ Soud v souladu se zněním zákona č. 94/1963 Sb., o rodině,⁶ může v rozsudku svěřujícím dítě do pěstounské péče vymezit oblasti, ve kterých je pěstoun pověřen zastupovat a spravovat záležitosti dítěte. Ve věcech nikoli běžných rozhoduje za dítě zákonný zástupce, tedy rodič. Pěstoun musí o dítě pečovat osobně a vykonává přiměřená práva a povinnosti rodičů.⁷ Podle zákona č.359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí⁸, je povinností pěstouna v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči.

Novým typem pěstounské péče je pěstounská péče na dobu přechodnou. „*Motto pěstounské péče na dobu přechodnou: situace dětí se řeší a v okamžiku, kdy se jejich situace vyjasní, náhradní rodina jim ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a odborníky na náhradní rodinnou péči pomůže vrátit se domů nebo eventuálně přejít do trvalé náhradní rodiny.*“⁹ Tento institut umožňuje, aby dítě mohlo vyrůstat v náhradním rodinném prostředí u proškolených pěstounů i krátkodobě a nemuselo trávit čas v ústavním zařízení. Samotné proškolení takových pěstounů je náročnější zvláště po stránce zvládnání emocí. Je zde předpoklad, že dítě bude v krátké době umístěno do rodiny, která je bude dlouhodobě zajišťovat. Pak je nutné, aby pěstouni na dobu přechodnou byli schopni vyrovnat se s odchodem dítěte. Rovněž je na pěstouny kladena povinnost aktivně se snažit o kontakt dítěte s rodinou a napomáhat jeho návratu do původní rodiny. Tato povinnost je obsažena i v textu Úmluvy o právech dítěte¹⁰, jejíž

⁵ Adopce. *Cz/stranky/adopce* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.fod.cz>

⁶ Československo. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ze dne 4. prosince 1963, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů, Česká republika. 1963, částka 53*

⁷ Adopce. *Cz/stranky/adopce* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.fod.cz>

⁸ Česko. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17. 12. 2012, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika. 1999, částka 177/2012*

⁹ MPSV. *Pěstounská péče na přechodnou dobu.* [online]. Praha, 2009 [cit. 2012-09-17]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7296/Pestounska_pece_na_prechodnou_dobu.pdf

¹⁰ Česká republika. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte č. 104/1991 Sb., In: *Sbírka zákonů. Praha, 1991, č. 104, částka 22*

je náš stát smluvní stranou. Je v ní jasně definováno právo dítěte, jež nežije společně se svými rodiči, na pravidelný kontakt s nimi. Pouze v případě, že by takový kontakt nebyl v zájmu dítěte, nemusí být uskutečňován. Soud má za povinnost každé tři měsíce zkoumat situaci dítěte, a pokud návrat do rodiny není reálný, rozhodne o přemístění dítěte do stabilnější formy péče, tedy do osvojení, případně do dlouhodobé pěstounské péče. Příslušný krajský úřad je povinen v souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí předat opis seznamu evidence osob, jež mohou vykonávat pěstounskou péči na dobu přechodnou obecním úřadům obcí s rozšířenou působností.¹¹ Ze sdělení Krajského úřadu Jihočeského kraje vyplývá, že jsou v našem kraji evidovány tři pěstounské rodiny na dobu přechodnou. V současné době jsou všechny rodiny naplněné. Pouze jedna rodina je ve fázi přípravy k přijetí dítěte na dobu přechodnou. Ze zkušeností dosavadních pěstounů vyplynulo, že emoční náročnost pěstounské péče na dobu přechodnou je skutečně značná.

Pěstounská péče na dobu přechodnou má zabránit zbytečnému umístění dětí do ústavní výchovy. Článek s názvem „Najít pěstouny pro Romy a postižené bude těžké“, reaguje na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která zavádí převratné změny a směřuje k rušení dětských domovů a kojeneckých ústavů.¹² Záměr státu chválí, ale domnívá se, že nebude jednoduché ani rychlé dosáhnout cíle. Jako hodně problematické vnímá umístění dětí postižených a rómských. Řada rómských dětí chce zůstat v dětských domovech a pro postižené děti se hledají pěstouni velice těžce. V Rakousku jsou pěstouni připravováni intenzivně na přijetí dětí více než rok. Sleduje se jejich motivace pro přijetí. Na Slovensku trvalo osm let, než se podařilo sehnat dostatek pěstounů, aby děti nemusely do ústavních zařízení. Podobná situace asi čeká i nás.¹³ V souvislosti s přijímáním novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, došlo k diskusi mezi veřejností a pěstouny. Tato diskuse byla vyvolána vystoupením PhDr. Petry Vrtbovské z Institutu Natama, která je zastánkyní minimalizace svěřování dětí do kojeneckých ústavů a upřednostňování svěřování dětí do pěstounské péče na dobu přechodnou. Svým výrokem, že princip dlouhodobé pěstounské péče je strašně drahý a nesprávný, produkuje lidské paskvily, se dotkla

¹¹ Česko. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17.12.2012, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 177/201

¹² ŠMÍD, Pavel. Zpravy.idnes.cz:pestouni-romove-postizeni. Idnes.cz/zpravy [online]. 2012 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes>

¹³ HRABICA, Pavel. Můžeš. cz: pestouni či adoptivní rodina. Můžeš.cz [online]. 2012 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z <http://www.muzes.cz/aktuality/>

rodin, jež přijaly děti do pěstounské péče, ale i samotných dětí. Mezi jinými se do diskuze zapojila i čtrnáctiletá dívka. Napsala, že je v pěstounské péči již dvanáct let a slyšela o dětech z dětských domovů hodně ošklivého, ale tohle je to nejhorší, co kdo řekl. I takto se dají charakterizovat různé postoje k pěstounské péči v naší společnosti. V našich podmínkách stále převažuje dlouhodobá pěstounská péče. Sobotková¹⁴, popisuje ve svém článku vydaném v časopise Náhradní rodinná péče, výsledky výzkumu prováděného mezi 50 pěstounskými rodinami. Popisuje silné a slabé stránky dlouhodobé pěstounské péče.

1.2 Právní úprava náhradní rodinné péče

*„Moderní sociálně-právní ochranu dětí můžeme charakterizovat jako centrálně garantovanou, ale lokálně provozovanou. Tato charakteristika znamená, že ochrana dětí je ve všech moderních systémech již od počátku 20. století garantována státem prostřednictvím státní zprávy.“*¹⁵ Rovněž může být vymezena jako forma státem zprostředkované, řízené a kontrolované náhradní výchovy v rodině.¹⁶

Dne 7. 11. 2012 byla definitivně schválena Poslaneckou sněmovnou novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁷ Zákon nabyl účinnosti dne 1. 1. 2013. Snad k nejzásadnějším změnám došlo právě v oblasti náhradní rodinné péče. Cílem změn provedených v zákoně je snížení počtu dětí umístěných v kojeneckých ústavech a dětských domovech. Umístění dětí do ústavní výchovy se nelze v některých případech vyhnout, neexistuje jiná možnost.¹⁸ Novela zákona klade důraz na zajištění styku dítěte s biologickým rodičem. Niederle¹⁹ zastává názor, že po třech letech nezájmu rodiče o dítě by měl být rodič zbaven rodičovské zodpovědnosti. Rovněž se zákon snaží zlepšit ekonomické podmínky pěstounů i dětí žijících v pěstounských rodinách. Odměna pěstouna je nově vnímána jako plat a jsou z ní odváděny příslušné daně. Fakticky tedy došlo ke snížení odměny pěstounů, ale na druhé straně byl zvýšen příspěvek na výživu

¹⁴ SOBOTKOVÁ, Irena. *Výzkum českých pěstounských rodin*. Praha: NRP, 2003, s. 28

¹⁵ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí v praxi*. Praha: Grada, 2012. s. 27

¹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Pěstounská péče a její místo v rámci institutů*. Brno: Masarykova universita, 2009, s. 446

¹⁷ Česko. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17. 12. 2012, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 177/2012

¹⁸ DUNOVSKÝ, Jiří. *Pěstounská péče: současnost a perspektiva*. Praha: Soc. politika, 1993, s. 9

¹⁹ NIEDERLE, Petr. *Jaká je optimální velikost pěstounské rodiny?* Praha: NRP, 2000, s.18

dětí v pěstounské péči. Zákon nově upravuje pěstounskou péči na dobu přechodnou. O této přechodné péči se zmiňuje Matějček²⁰, jako o možnosti, odlehčit rodině v péči o dítě a zajištění dítěte speciálně vyškolenou rodinou. Cílem ustanovení takového typu náhradní rodinné péče je snaha o zajištění ohrožených dětí přímo v proškolených rodinách tak, aby se minimalizovala nutnost svěřovat děti do zařízení typu dětských domovů a kojeneckých ústavů. Tento záměr je podpořen ekonomickým ohodnocením pěstounů na dobu přechodnou. Jejich odměna je rovněž vnímána jako plat, ale pěstouni ji pobírají i v době, kdy nemají žádné dítě svěřené do výchovy pěstouna na dobu přechodnou. Je zřejmé, že je zde patrná snaha o profesionalizaci pěstounské péče. Doposud byla pěstounská péče u nás vnímána většinou jako volnější osvojení. Novela zákona rovněž umožňuje svěření vnoučat do pěstounské péče prarodičů, a to za stejných podmínek jako u nepříbuzenské pěstounské péče. Povinnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností ve vztahu k vydávání rozhodnutí o svěření dětí do péče budoucího osvojitele nebo pěstouna, vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny a vyhledávání dětí, kterým je nutné zajistit náhradní rodinnou péči, definuje § 19. Působnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností při zprostředkování osvojení a pěstounské péče upravuje § 20 a 21. Podmínky pro posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči a dětí vhodných do náhradní rodinné péče stanovuje § 27. Posuzování provádí místně příslušný krajský úřad. Povinnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností a krajského úřadu ve vztahu k pěstounské péči na dobu přechodnou popisuje § 27. Krajský úřad je povinen neprodleně sdělit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností počet a charakteristiku dětí, kterým jsou schopny osoby v evidenci pěstounů na dobu přechodnou poskytnout péči. Na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí může soud svěřit dítě do pěstounské péče na dobu přechodnou osobám zařazeným do evidence na dobu, po kterou o dítě nemůže pečovat rodič nebo než dá rodič souhlas s osvojením, případně do nabytí právní moci rozsudku o tom, že k osvojení není třeba souhlasu rodičů. Pěstounská péče na dobu přechodnou může trvat nejdéle jeden rok. K úpravám v zákoně došlo i v § 42, který se týká zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Počet dětí v takovém zařízení nesmí přesáhnout počet 24 dětí. Jeden zaměstnanec může mít v péči nejvýš čtyři děti. Byla upravena i délka pobytu dětí. Práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče upravuje § 47. Osoba pečující o dítě v pěstounské péči má právo na zajištění dítěte na dobu, kdy je uznána práce

²⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: NRP, 1999. s. 158

neschopnou, při zařizování osobních záležitostí, při narození nebo úmrtí v rodině, poskytnutí pomoci v zajištění celodenní péče o dítě v rozsahu alespoň 14 dnů v roce. Má právo na pomoc při zajištění odborné pomoci, bezplatné zvyšování znalostí souvisejících s výkonem pěstounské péče, zajišťování styku dítěte s příbuznými. Na druhé straně má povinnost zvyšovat si znalosti v rozsahu 12 hodin v kalendářním roce, umožnit sledování plnění dohody o výkonu pěstounské péče, rozvíjet styk dítěte s rodinou. Obecní úřad s rozšířenou působností uzavírá s osobou pečující dohodu o výkonu pěstounské péče, ve které jsou stanoveny povinnosti a práva obou stran. Možnosti, za kterých může být smlouva vypovězena, dále okruh dávek pěstounské péče, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla stanoví § 47. Nově je v zákoně specifikována dávka – státní příspěvek na výkon pěstounské péče. Tato dávka má být vyplacena k rukám subjektu, který s pěstounem uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče. Dávka v částce 48 000 Kč na rok a jednu pěstounskou rodinu má být použita především na vzdělávání pěstounů a na hrazení odborné pomoci dětem svěřeným do pěstounské péče. Je možné ji použít částečně na úhradu zabezpečení dětí v době letních prázdnin, kdy má pěstoun nárok na 14 dnů dovolené.

Pro ilustraci uvádím přehled dávek, jež jsou pěstounům poskytovány. Jedná se o příspěvek na úhradu potřeb dítěte, jehož výše je odvozována od věku a zdravotního stavu dítěte. Dále odměna pěstouna, stanovená podle počtu a zdravotního postižení přijatých dětí. Tato odměna se pohybuje od 8 000 Kč do 20 000 Kč. Odměna pěstouna na dobu přechodnou je stanovena v částce 24 000 Kč měsíčně. Tato částka se zvyšuje podle počtu přijatých dětí. Příspěvek při převzetí dítěte, jež má sloužit k pořízení základní výbavy dítěte ve výši od 8 000 Kč až 10 000, podle věku dítěte. Příspěvek při zakoupení motorového vozidla, na něž má pěstoun nárok, pokud má v pěstounské péči alespoň tři děti. Výše tohoto příspěvku činí 70 % pořizovací ceny vozidla, nejvýše však 100 000 Kč. Nově je v zákoně stanoven příspěvek při ukončení pěstounské péče. Jedná se o příspěvek pro dítě, které z pěstounské péče odchází z důvodu zletilosti. Tento příspěvek ve výši 25 000 Kč má pomoci mladému člověku v prvních krocích mimo pěstounskou rodinu.

Zcela nově je v zákoně č. 389/1999 Sb.²¹, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zakotvena povinnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností vypracovávat vyhodnocení situace ohroženého dítěte spolu s individuálním plánem řešení jeho situace. V komplikovaných případech se pak obcím ukládá povinnost pořádání případových konferencí, jichž by se měly zúčastnit všechny organizace, jež se na řešení situace dítěte spolupodílejí. Dále se případové konference mají účastnit rodiče, kteří spolu s ostatními budou pověřeni některými kroky vedoucími ke zlepšení řešeného stavu. Všechny tyto kroky by měly být součástí spisového materiálu všech dětí, u nichž je zvažována možnost umístění v náhradní rodinné péči. Matoušek a Pazlarová²² jsou autory knihy *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Kniha je podrobným návodem pro profesionální sociální pracovníky, jak pracovat s ohroženými dětmi a pomoci jejich rodinám pomocí vyhodnocování situace dítěte. Jedna kapitola je věnována rodičovství v náhradní rodině.

1.3 Postup při zařazení žadatelů o pěstounskou péči do evidence osob vhodných stát se pěstouny a vyhledávání vhodných dětí do pěstounské péče.

PhDr. Irena Sobotková přednesla na 6. konferenci o náhradní rodinné péči²³ přednášku, která je zaměřená na úvahu o osobní a rodinné identitě v kontextu náhradní rodinné péče. Závěr její přednášky jasně definuje požadavky, jež jsou kladeny na výběr pěstounů. Pěstoun by měl prokázat vysokou míru přizpůsobivosti, nesmí být úzkostný, rigidní, dominantní. Pěstounská rodina musí mít zdravé fungování, protože přijetí cizího dítěte představuje závažnou životní změnu pro všechny její členy. Osobnost dítěte je pro přijímající rodinu velkou neznámou. Mají obavy z absence rodinných pout, ze špatných zkušeností dítěte, které se mohou promítnout v jeho chování. Rovněž věk přijímaných dětí hraje velikou roli. Starší děti mají problém najít v nové rodině jistotu, a jak toto formuluje profesor Matějček²⁴, potřebu otevřené budoucnosti. Většina dětí strávila delší čas v deprivacním prostředí, po příchodu do pěstounské rodiny jsou vystaveny

²¹ Česko. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17.12.2012, ve znění pozdějších předpisů. In Sbíрка zákonů, Česká republika. 1999, částka 177/201

²² MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010

²³ *Sborník přednášek z 6. konference*. Praha: MPSV, 1999, s. 30

²⁴ MATEJČEK, Zdeněk a Hana KOLUCHOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 103

novému vlivu rodinného prostředí, což je možné pokládat za opatření terapeutické.²⁵ K pěstounství je také třeba dozrát.²⁶

Jak tedy co nejvíce předcházet problémům, jež mohou pěstouny i jim svěřené děti zaskočit? Důležitá je kvalitní psychologická diagnostika, uplatňovat zásadu hledání vhodné rodiny pro vhodné dítě, úzce podporovat rodinu zvláště v počátcích sžívání se s nově přijatým členem, a to zvláště po stránce psychologické. Klást důraz na pořádání vzdělávacích kurzů pro pěstouny a tím se snažit předcházet případným problémům. Přesvědčit pěstouny o prospěšnosti včasné spolupráce s odborníky na úrovni partnerské.

První kontakt se zájemci o zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny probíhá ve spolupráci s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Příslušný pracovník podá zájemcům obecné informace o průběhu zprostředkování. Zájemci by se měli vyjádřit k motivaci svého úmyslu a zhruba popsat rodinnou situaci. Většinou již mají některé informace získané z internetu. Tyto informace je nutné korigovat. Již při této první schůzce by měl být navázán stav důvěry a přátelské atmosféry mezi žadateli a sociálním pracovníkem²⁷.

Pokud žadatelé trvají na svém záměru, jsou jim předány s podrobným vysvětlením příslušné formuláře. Ty se týkají motivace žadatelů, jejich rodinným poměrů, výdělkových možností, zdravotního stavu dětí, které mají ve své péči a jejich bytových poměrů. Následuje návštěva sociálního pracovníka v bydlišti žadatelů. Tato návštěva je zaměřena na pohovor o rodinné anamnéze současné i orientační rodiny. Zvláště je kladen důraz na výchovné styly v orientační rodině, případná selhání (alkohol, drogy, prostituce, trestná činnost). Z této návštěvy je sepsána podrobná zpráva s doporučením, na co je vhodné se při posuzování žadatelů na pracovišti náhradní rodinné péče příslušného krajského úřadu zaměřit. Celá získaná spisová dokumentace je zaslána příslušnému pracovišti krajského úřadu.

Krajský úřad podle zákona č. 359/1999 Sb.²⁸, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, provádí odborné posouzení žadatelů o náhradní rodinnou péči. Poté rozhoduje o zařazení žadatelů do evidence osob vhodných stát se pěstouny nebo

²⁵ KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, s. 109

²⁶ SOUKUPOVÁ, Hana. *Domov je místo odkud tě nevyhodí*. Olomouc: Epava Olomouc, 2006. s. 9

²⁷ KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. s. 3328 Česko. Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17.12.2012, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů*, Česká republika. 1999, částka 177/201

osvojiteli. Tento zákon specifikuje blíže v § 27 odborné posuzování pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Kromě zhodnocení přípravy žadatelů k přijetí dítěte do rodiny, zjištění bezúhonnosti, schopnosti pečovat o děti, zdravotního stavu, doslovně uvádí povinnost zajistit: „*Vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost a posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny.*“²⁹ Po obdržení spisové dokumentace žadatelů od příslušných městských úřadů jsou žadatelé pozváni k psychologickému posouzení. Zde dochází k zjišťování motivace žadatelů a jejich předpokladů pro rodičovství nejen biologické, ale i rodičovství psychologické.³⁰ Toto posouzení probíhá na pracovišti náhradní rodinné péče krajského úřadu během nejméně dvou setkání. První trvá zhruba 4 – 5 hodin. Jeho součástí je rozhovor a vyplňování testů. Druhé setkání probíhá volněji, formou besedy a účastní se jej většinou tři páry žadatelů. Je na posouzení odborníků, zda budou žadatelé pozváni ještě se svými dětmi, či naopak dojde k návštěvě odborníků v místě bydliště žadatelů. V průběhu psychologického vyšetření je žadatelům sděleno, že se budou povinně účastnit kurzu přípravy, popřípadě v jakém rozsahu. Rovněž jsou žadatelům předány informace o vlastním zprostředkování, tj. o vlastní cestě, jak se konkrétní dítě dostane do rodiny. Lékaři krajského úřadu je předána spisová dokumentace, a ten na základě doložených zpráv vypracuje zdravotní posudek. Po absolvování kurzu přípravy jsou žadatelé znovu pozváni na krajský úřad a seznámeni s výsledky odborného posouzení. Matoušek a Pazlarová³¹ formulovali ve své knize předpoklady pro úspěšné umístění dítěte do pěstounské rodiny. Dítě a rodina by si měly „padnout do oka“. Důležitou roli hraje věk dítěte. Čím mladší je dítě, tím je větší šance snadnějšího sžívání. Optimální je, pokud má dítě s pěstouny vytvořeny citové vazby. Důležité je vymezení hranic, vstřícnost pěstounů k citovým potřebám dítěte, nutnost pocitu bezpečí. Ideální je absence problémů v chování přijatých dětí. V opačném případě problematické chování dítěte ovlivňuje celou rodinu. Důležité je soustavné vzdělávání pěstounů a podpora všech zúčastněných.

²⁹ Česko. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17. 12. 2012, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 177/201

³⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DÝTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999

³¹ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*, 2010, s. 51

Jaké jsou děti svěřované do pěstounské péče? I tímto tématem se zabývala na 6. konferenci o náhradní rodinné péči PhDr. Irena Sobotková.³² Vycházela z dlouhodobého výzkumu pěstounských rodin a praktických psychologických zkušeností, které získala během poradenství, zaměřeném na pěstounské rodiny. Specifickým problémem většiny dětí, které se dostaly do náhradní rodiny, nikoli v nejtětlejším věku, je problém ve vlastní identitě, sebepojetí. Tento problém je způsoben předchozími zážitky dětí. Většina z nich žila v nepříznivých psychosociálních podmínkách. A to v původních rodinách nebo následně v kojeneckých a dětských domovech. Absence pevného citového pouta má většinou devastující vliv na vývoj identity dítěte v dětství. Pěstounská rodina vzniká uměle, chybí přirozené úseky života, jako je očekávání narození dítěte, jeho výchova od nejtětlejšího věku. Děti odlišného etnika si nesou do nové rodiny zátěž vzniklou prožitými traumaty, i následky výchovy, která s sebou nese nerespektování hranic, nedodržování norem, nedůvěru k dospělým.³³ Všechny tyto faktory pak přispívají ke složitosti situace, v jaké se ocitá dítě přijaté do pěstounské péče. Proto je tak důležité vyhledání správné rodiny pro konkrétní dítě. Kovařík³⁴ se zmiňuje ve své knize „Náhradní rodinná péče v praxi“ o základním pravidle, jež by mělo být uplatněno při svěřování dětí do náhradní rodinné péče: čím dříve, čím rychleji, tím lépe. Zdůrazňuje samozřejmě nutnost uvážlivosti. Prošková³⁵ je autorkou knihy „Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství“. V knize popisuje vlastní zkušenost s výchovou v pěstounské rodině. I ona popisuje, jinými slovy, potřebu ohrožených dětí vyrůstat od nejtětlejšího věku v náhradní rodině. Popisuje příklad mladého delikventa, který zneužil a zavraždil malou dívku. Tento násilník vyrůstal v rodině, kdy se mu nedostávalo nejzákladnějších životních potřeb, ani lásky svých rodičů. Po umístění v dětském domově se jeho citová deprivace jenom prohloubila. Autorka knihy zdůrazňuje nutnost pochopení historie deprivace dítěte pěstounem a nutnost včasné výchovy v láskyplné rodině.

Pěstounská péče je určena především dětem, které nejsou právně volné, to znamená, že jejich rodiče nepozbyli svých rodičovských práv. Velmi často jde o sourozenecké skupiny nebo děti vyššího věku. Pěstounům se mohou svěřovat i děti, jež jsou právně

³² *Sborník přednášek z 6. konference*. Praha: MPSV, 1999, s. 31

³³ VANČÁKOVÁ, Martina. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Praha: MPSV, 2011

³⁴ KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 95

³⁵ PROŠKOVÁ, Denisa. *Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství*. Praha: NLN, 2012

volné, ale z různých důvodů nemohou být osvojeny.³⁶ Zákonným zástupcem nadále zůstává rodič. Jedná se především o děti s vážným zdravotním postižením, vážnějším geneticky podmíněným postižením. Ke svěřeni dítěte do pěstounské péče se přistupuje i v případech, kdy se pro dítě nedaří najít vhodné osvojitele. Jak vyplývá ze statistických údajů Ministerstva práce a sociálních věcí, které se aktualizují v únoru každého roku, tvoří stále narůstající skupinu dětí svěřených do pěstounské péče svých prarodičů. Tyto děti, v naprosté většině, nikdy nebyly umístěny v kojeneckých či dětských domovech. Přešly přímo z péče rodičů do péče prarodičů. Další velkou skupinou jsou děti umístěné v ústavních zařízeních. Jsou to děti, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve své biologické rodině. Obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 21, ve znění pozdějších předpisů³⁷, vyhledává děti vhodné pro umístění do náhradní rodinné péče. Pokud jsou děti dostatečně schopné vyjádřit své přání, je příslušný pracovník povinen provést s dítětem pohovor, aby zjistil přání dítěte. S přihlédnutím k přání dítěte sestaví pracovník obecního úřadu s rozšířenou působností dokumentaci, jež obsahuje základní informace o dítěti, jeho zdravotním stavu, psychologické vyšetření, zprávu ústavního zařízení, fotodokumentaci a veškeré poznatky o jeho rodině. Tato dokumentace je postoupena příslušnému krajskému úřadu, který dítě zařadí do evidence dětí vhodných ke svěřeni do pěstounské péče. Pak je vyhledávána rodina pro dítě. Poté je rodina seznámena s materiálem dítěte a má možnost se vyjádřit k případnému přijetí. Pokud se rozhodne dítě přijmout, proběhne několik návštěv nastávajících pěstounů v ústavním zařízení. Některé ústavy mají možnost pěstouny ubytovat, a tak je styk s dítětem mnohem intenzivnější. Pokud dojde mezi pěstouny a dítětem k porozumění, navštíví dítě na několik dnů pěstounskou rodinu. Pěstouni podají příslušnému obecnímu úřadu s rozšířenou působností návrh na svěřeni dítěte do péče budoucích pěstounů. Tento místně příslušný úřad je povinen ověřit podmínky v jakých dítě bude žít a zjistit, zda v životě žadatelů o pěstounskou péči nedošlo ke změnám, jež by výkonu pěstounství bránily. V případě kladných zjištění vyhotoví úřad rozhodnutí a na jeho základě je dítě v péči pěstounů až do následného rozhodnutí soudu. Existují i faktory, jež mohou způsobit selhání pěstounské

³⁶ Osvojení a Pěstounská péče. Wikipedia.org. Cs.wikipedia.org/wiki/ [online]. 2012 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org>

³⁷ Česko. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17. 12. 2012, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 177/201

péče. Matoušek a Pazlarová³⁸ uvádějí jako rizikové tyto faktory: vážné zanedbávání v anamnéze dítěte, vyšší věk dítěte, porucha dítěte navázat citové vazby, vážné výchovné problémy a rovněž vyšší počet dětí v rodině. Pěstounská péče je soudem zrušena vždy, když o její zrušení pěstoun požádá.

³⁸ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, s. 55

1.4 Počty pěstounských rodin a dětí svěřených do pěstounské péče od roku 2010 do roku 2012 v Jihočeském kraji.

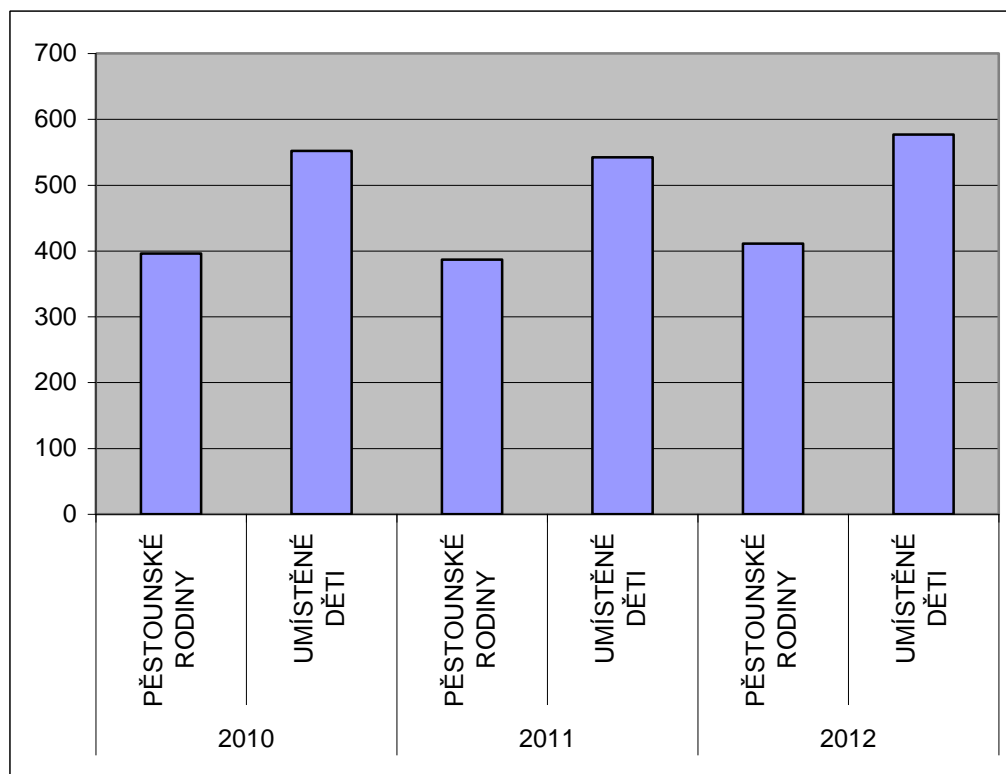
Ze statistických údajů Krajského úřadu Jihočeského kraje vyplývá, že v roce 2010 bylo evidováno celkem 396 pěstounských rodin a v nich umístěno 552 dětí. V 299 rodinách bylo jedno dítě, v 57 rodinách dvě děti, v 26 rodinách tři děti, v devíti rodinách čtyři děti, v pěti rodinách pět dětí.

V roce 2011 bylo evidováno celkem 387 pěstounských rodin a v nich 542 dětí. V 288 rodinách bylo jedno dítě, v 56 rodinách dvě děti, v 21 rodinách tři děti, ve 13 rodinách čtyři děti, ve třech rodinách pět dětí a v šesti rodinách dvě děti.

V roce 2012 bylo evidováno celkem 411 pěstounských rodin a v nich 577 dětí. V 311 rodinách bylo jedno dítě, v 60 rodinách po dvou dětech, v 29 rodinách po třech dětech, v 8 rodinách po čtyřech dětech a ve třech rodinách po pěti dětech. V pěstounské péči na dobu přechodnou byly umístěny tři děti.

Graf číslo 1:

Počty pěstounských rodin a počty dětí v pěstounské péči v roce 2010, 2011, 2012.

Zdroj: Krajský úřad Jihočeského kraje,
Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí
za rok 2010, 2011, 2012

1.5 Účast pěstounů na přípravě k přijetí dítěte do rodiny

„ Zájemcům o zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny je podle § 19a a násl. zákona č. 359/199 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, uložena povinnost absolvovat přípravu k přijetí dítěte do rodiny.“³⁹ Od roku 2006 došlo ke změně a příprava žadatelů je zcela v kompetenci příslušných krajských úřadů. Kraj může přípravu realizovat prostřednictvím svých zaměstnanců, nebo může vyhlásit výběrové řízení k zajištění této přípravy. Do výběrového řízení se mohou přihlásit pouze osoby pověřené k provádění přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů. Z tohoto jasně vyplývá, že je povinností a jedním ze základních požadavků kladených na žadatele o náhradní rodinnou péči účast na této přípravě. Hodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny je součástí odborného posouzení pro zprostředkování pěstounské péče. V případě, že se jedná o již zařazené pěstouny, kteří v minulosti přípravu na přijetí dítěte do rodiny absolvovali, je možné požadovaný počet hodin snížit, popřípadě přípravu nevyžadovat.

Reakce žadatelů na absolvování přípravy na přijetí dítěte jsou různé. Z brožury vydané pod názvem *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči*⁴⁰ vydané v roce 2010 se shodují nastávající pěstouni v tom, že přednášejícími by měli být zkušení lidé, kteří mají mít dlouhodobé zkušenosti z oblasti náhradní rodinné péče. Uvádějí, že přednášející by měl mít charisma a styl přednášky by neměl být suchý a těžkopádný. Příprava by také měla probíhat, pokud možno, těsně před přijetím dítěte do rodiny. Kladně hodnotí možnost setkávat se s dalšími žadateli a již zkušenými pěstouny. Žadatelé o pěstounskou péči se vyjadřují ke svým představám o průběhu pěstounské péče i o přínosu své účasti na proškolení. Většina pěstounů uvádí, že se není možné na vše připravit. I když mají zkušenosti s výchovou vlastních dětí, někdy i s výchovou dětí v pěstounské péči, stejně je každé dítě jiné, má jiné potřeby a jiné problémy. Připouštějí, že by nebylo pravdivé, pokud by tvrdili, že nedělají rozdíly mezi vlastními a přijatými dětmi.⁴¹ Považují přípravu za potřebnou. Přípravu vnímají jako možnost načerpat informace, dozvědět se skutečnosti, které nejsou široké veřejnosti známé. Předpokládají,

³⁹ Česko. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17. 12. 2012, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 177/201

⁴⁰ KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, s. 33

⁴¹ ZEŽULOVÁ, Dagmar. *Domov je místo odkud tě nevyhodí*. Olomouc: Epava Olomouc, 2006, s. 7

že až dojde k problému, budou schopni najít správné odborníky a co nejsprávněji reagovat. Jeden z pěstounů uvádí:

„Když dítě přišlo, tak jsme si sedli na zadek. My jsme si mysleli, že jsme proškolení, uvědomili jsme si, že příprava dává takový jenom rámeček a stejně to dítě je úplně jiný, úplně jiná životní situace... Byl to takový záchytný bod. Nedovedu si představit, že bychom to dítě přijali bez přípravy. My bychom tápali, takhle jsme byli alespoň připraveni. Měli jsme jiný pohled.

Myslím, že to má být součást, že se na to nedá připravit, ale ten začátek by měl mít nějaký vstup, jako odhalit možná, nedávat tam nějaké naivní věci do toho, aby to člověka nešlo do toho, že jo, prostě možná někdy natvrdo některé věci říkat, ale potom pomáhat, současně pomáhat.“⁴²

Matoušek a Pazlarová⁴³ poukazují ve své knize na takzvané terapeutické rodičovství. Jedná se o specifické strategie, ve kterých by měli být vycvičeni náhradní rodiče. Děti, které přicházejí do náhradní rodinné péče, postrádají, v důsledku necitlivého jednání vlastní rodiny, trvalý pocit důvěry a bezpečí. Cílem terapeutického rodičovství má být tedy změna negativního vnímání na vnímání pozitivní. Nabízí dětem možnost získat novou zkušenost, zkušenost života v rodinném prostředí, kde je mu poskytována opravdová péče a podpora. Smysl dětí pro dodržování společenských norem bývá posunut mimo běžné hranice. Úkolem terapeutického rodičovství je toto posunutí korigovat. Mezi nejvýznamnější strategie terapeutického rodičovství patří určení jasných hranic v tom, co je dovolené a nedovolené, slovní komentář chování dítěte, jež by mohlo negativně ovlivňovat ostatní členy rodiny, potřeba rozhovoru pěstouna s dítětem o jeho potřebách a určení postupů, jak tyto potřeby dítěte zajistit.⁴⁴ Jako velice důležité jsou vnímány společné aktivity dítěte a náhradních rodičů. Zážitky by měly být takového charakteru, aby vyústily v pozitivní zážitky. Je zřejmé, že dobrá příprava na přijetí dítěte je pro eliminaci pozdějších problémů v pěstounské péči velice důležitá.

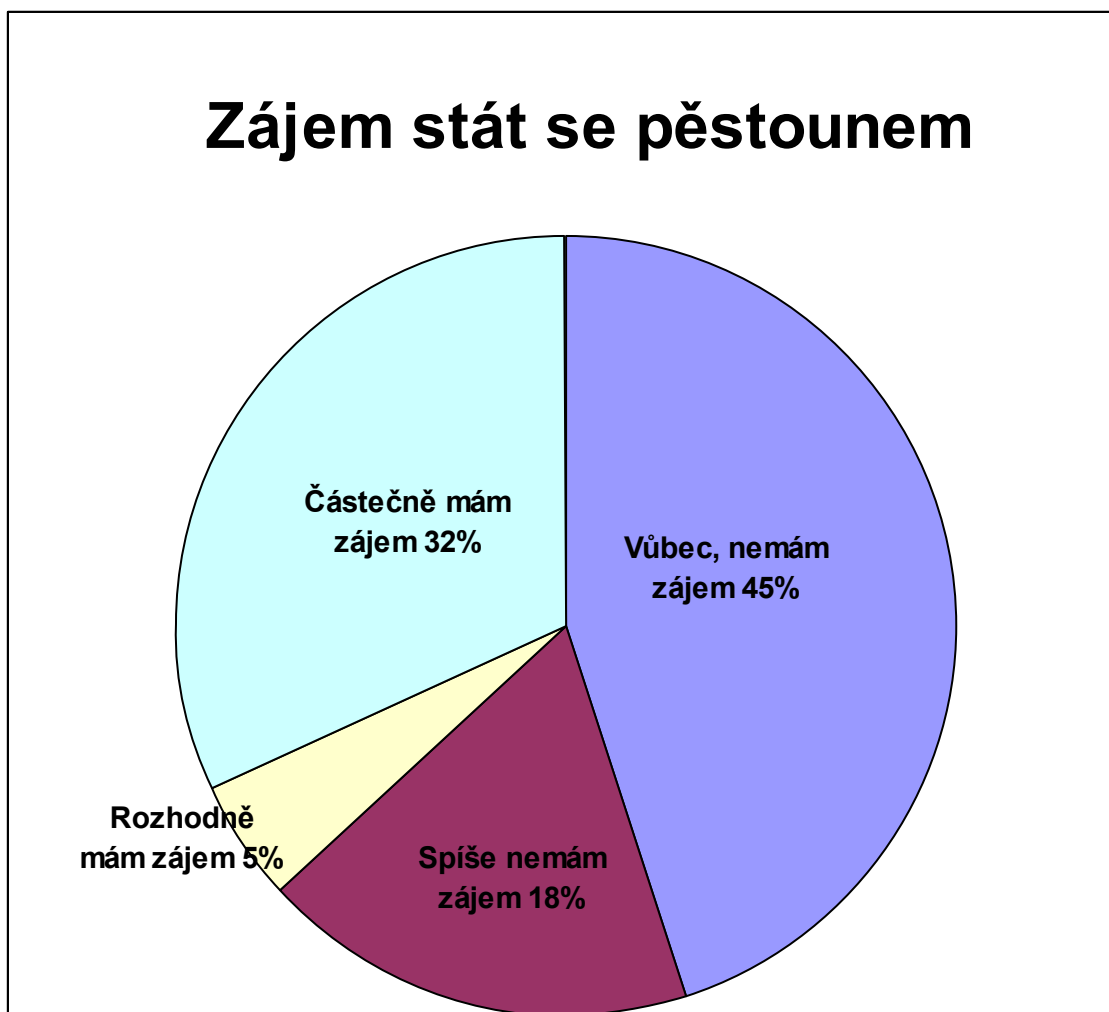
⁴² KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice: (popis současného stavu)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, s. 18

⁴³ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, s. 50

⁴⁴ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, s. 50

Graf číslo 2:

Celostátní výzkum veřejného mínění, „Češi a pěstounská péče 2012.“

Z výsledků celostátního výzkumu veřejného mínění nazvaného „Češi a pěstounská péče 2012“⁴⁵ bylo propočítáno, že 18% dotázaných je připraveno si do půl roku vzít dítě do pěstounské péče. V reálu to má být více než 55 000 lidí. V našich ústavech je v současné době umístěno kolem 11 000 chlapců a děvčat. Z těchto výpočtů vyplývá, že pěstounů by měl být přebytek.

⁴⁵ ROUBÍČKOVÁ, Eliška. *Češi a pěstounská péče 2012*. www.hledamerodice.cz [online]. 2012 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: www.hledamerodice.cz

1.6 Obsah přípravy pěstounů

Do současné doby není stanoven přesný rozsah ani obsah přípravy. Je tedy v kompetenci krajských úřadů, jakým způsobem budou přistupovat k její organizaci. Příprava budoucích pěstounů by měla probíhat dříve, než odborné posouzení žadatelů a jejich zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny. Měla by probíhat bezprostředně před přijetím dítěte.⁴⁶ Takové uspořádání umožňuje lépe posoudit schopnosti a možnosti žadatelů. Středisko náhradní rodinné péče vydalo v roce 2010 pod názvem „Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči“ obsáhlý spis⁴⁷, který si klade za úkol zhodnotit dosavadní průběh příprav a posoudit, co se v přípravách osvědčilo a co se jeví jako nadbytečné. Závěry zprávy vycházejí ze zkušeností odborníků, kteří spoluorganizují přípravy, a samotných absolventů příprav, kteří již přijali jedno, či více dětí do pěstounské péče. Optimálním obsahem přípravy pěstounů by tedy měly být ty části přípravy, které se osvědčily z pohledu odborníků i samotných pěstounů. Obě hodnotící strany se většinou shodují na faktu, že se na náhradní rodinnou péči jako takovou připravit nedá.

Pěstouni uvádějí: „*Stejně nás na všechno nikdo nepřipraví. Život je takovej bohatej. • Na tohle se nedá určitě připravit na žádném kurzu. • Já jsem měla teorii hodně načtenou, řadu let jsme si brali na návštěvu děti z DD a na co jsme potom narazili, se stejně obávám, že bychom se na těch přípravách stejně nedověděli. • Člověk si dlouhou dobu představuje, jaké budou ty problémy, jak to bude řešit. Pak když jste to dítě přijali, tak nastaly jiné problémy, na které se připravit nedalo.*

Odborníci mluví obdobně: „*Já skoro teď kacířsky začínám říkat, že možná ty přípravy nejsou vůbec tak důležité, jak jsem si vždycky myslel. A možná důležitější by bylo se s těmi lidmi setkávat a nabízet jim program, až budou mít dítě. A možná ta příprava by měla být přípravou k tomu, aby se oni nějak mohli pak obracet. Já vlastně mám teď otazník, k čemu ty přípravy jsou, co je příprava. • Když se s nimi setkáte a jdete do rodin, tak nám říkají, že jsme se snažili je připravovat a stejně je realita jiná. A nikdy asi ty*

⁴⁶ ROTREKLOVÁ, Eva. *Příprava pěstounů a osvojitelů, tak jak ji organizuje Triáda*. Brno: Trialog, 2002. s. 11

⁴⁷ KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice: (popis současného stavu)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010

žadatele nepřipravíte na tu realitu. Protože jak jsou ti žadatelé jiní jako lidé, tak i každé dítě je jiné.“⁴⁸

Jak tedy zajistit, aby obsah přípravy měl svůj cíl, smysl a byl přínosem pro pěstouny a jim svěřené děti? Autoři publikace se rozhodli provést obsáhlou anketu mezi pěstouny a odborníky, kdy se tyto vyjadřovali podrobně k obsahu, organizaci, úrovni a celkové atmosféře přípravy. Hodnotili i to, jak příprava splnila jejich očekávání, nakolik pro ně byla poučná, co si z ní odnesli. Uváděli své pocity a přání jak zlepšit přípravu pěstounů.

Z provedených analýz, zveřejněných v publikaci „Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice“⁴⁹, vyplynulo, že pěstouny nejvíce obohatila příležitost k setkání a výměně informací s dalšími žadateli, dále pěstouny, kteří již mají zkušenosti s přijetím dítěte a odborníky na problematiku náhradní rodinné péče. Mají představu, že výměna informací by měla probíhat v přátelské, uvolněné atmosféře.

Odborníci rovněž vítají možnost takové výměny informací a kladou veliký důraz na navázání partnerské spolupráce mezi nimi a pěstouny. Pěstouni si přejí získat důležité informace, které se týkají definování náhradní rodinné péče. Chtějí získat co nejvíce informací o dětech, které do ní jdou. Přejí si být co nejvíce realisticky připraveni na nejčastěji frekventované problémy dětí, aby mohli zvážit vlastní síly. Mají zájem o biologické rodiny dětí, zájem zjistit míru zátěže, jež si z nich děti odnášejí. Mnohdy jsou jejich požadavky specifikovány naprosto konkrétně na určité problémy dítěte. Rovněž by si přáli návštěvu ústavního zařízení. Kurzu přípravy by se měl účastnit sociální pracovník, který je má na starosti.

Odborníci se v těchto požadavcích s pěstouny v podstatě shodují. Dále považují za nutné připravit pěstouny na problematické situace, a to především v tom smyslu, že pěstoun bude vědět, kam se obrátit pro odbornou pomoc. Měl by vědět, co musí dítěti především poskytnout, aby mohl dítěti účinně pomoci. Měl by přistoupit na myšlenku, že je členem týmu, jehož členové mají za úkol pomoc dítěti. Odborník by měl pěstounovi pomoci uvědomit si vlastní motivy a hranice. Všechny informace by měly být pěstounům předkládány selektivně, vícekrát a v různých kontextech, ve chvíli kdy je na ně žadatel připraven. K návštěvě ústavních zařízení se odborníci staví spíše chladně.

⁴⁸ KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice: (popis současného stavu)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, s. 15

⁴⁹ KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice: (popis současného stavu)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, s. 21

Předpokládají, že by takový akt byl pro žadatele emocionálně zatěžující a vůči dětem neetický. V neposlední řadě je nutné naučit pěstouny reakcím na případné nepřátelství a nepochopení okolí.⁵⁰

I když mám dlouhou praxi v oblasti náhradní rodinné péče, nemohu posoudit, zda je obsah přípravy pro nastávající pěstouny přínosný. Většinou pěstouni uvádějí, že by takovým proškolením měl projít každý nastávající rodič. Jsou i takoví, kteří již předem věděli, že jim příprava nic nedá a skutečně odcházeli znechuceni. Úspěch přípravy je jistě závislý na ochotě žadatelů dozvědět se něco nového a nesporný vliv má kvalita přednášejících. Je otázkou, do jaké míry má příprava pěstounů pozitivní dopad na eliminaci problémů při příchodu dítěte do pěstounské péče a jejího následného výkonu. Ve svém obvodu mám řadu pěstounských rodin, které prošly příslušným proškolením. Úspěšné bývají ty rodiny, které dokázaly přijmout dítě takové, jaké je. Jak uvádí Matoušek a Pazlarová⁵¹: *„Pěstouni přejímají péči o dítě z vědomého rozhodnutí, chybí jim společné geny s dítětem, ale ty nejsou, jak je již dnes zřejmé, pro rozvoj dobrého rodičovství rozhodujícím faktorem, jsou pouze svého druhu bonusem, jehož využití, či promarnění, závisí na každém jednotlivci.“*

⁵⁰ KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice: (popis současného stavu)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, s. 39

⁵¹ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, s. 52

2 Cíl práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cílem výzkumu je zjistit, jak prožívali pěstouni a jejich biologické děti příchod cizích dětí do rodiny, jak se změnil jejich život, jak moc byl ovlivněn vztah biologických dětí k vlastním rodičům. Dále jakou zkušenost si biologické děti odnesly s takového soužití. Zda tato situace ovlivnila jejich rozhodování při vytváření vlastní rodiny. Zjištěné skutečnosti se pak mohou stát podkladem k zamyšlení pro odborníky, kteří se zabývají přípravou pěstounů a jejich rodin na přijetí dítěte do pěstounské péče. Rovněž by popsání výsledky mohly pomoci těm, kteří zvažují možnost stát se pěstouny. Dále předpokládám, že vlastním porozuměním problému budu schopna lépe informovat žadatele o všech úskalích i pozitivě jejich kroku.

2.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumnou otázkou je: Jakým způsobem prožívali pěstouni a jejich biologické děti změny v rodině v souvislosti s přijetím dětí do pěstounské péče? V souvislosti se stanovenými cíly jsou formulovány tyto další otázky:

Jak fungovaly rodiny před přijetím dětí do pěstounské péče?

Jaké očekávání měli nastávající pěstouni a jaká očekávání měly jejich biologické děti?

Jaké pocity měli pěstouni a jejich děti po příchodu dětí do pěstounské péče?

Jak ovlivnil prožitek přijetí dětí do pěstounské péče budoucí rodiny biologických dětí pěstounů?

3 Metodika

3.1 Použité techniky a metody sběru dat

Pro výzkumné šetření byla použita metoda rozhovoru a nestrukturovaného pozorování. Jedná se tedy o kvalitativní výzkumné šetření, design vícečetné případové studie.

Jak uvádí Hendl⁵²: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému.“ Tento druh výzkumu je pro stanovený cíl této práce ideální a odpovídá záměru výzkumného šetření. Pro získání dat jsem konkrétně zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Řídila jsem se tím, co dále zmiňuje Hendl⁵³: „Kvalitativní rozhovor vyžaduje koncentraci, dovednost, citlivost, interpersonální porozumění a disciplínu. Je důležité zvolit si obsah otázek, jejich pořadí. Dále je třeba zvážit možnost délky rozhovoru.“ Švaříček a Šedřová⁵⁴ uvádějí, že cílem takového hloubkového, polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o zkoumaném jevu. Obsah výzkumných otázek má odpovídat stanoveným cílům a má napomoci hloubkovému objasnění výzkumného problému. Výzkumné otázky mají spíše navést téma rozhovoru a poskytnout informantovi možnost svobodně se vyjádřit k bodům, o kterých chce otevřeně hovořit. Zároveň si chci ponechat možnost pozměnit (či doplnit) některé otázky, pokud budu pociťovat nutnost něco upřesnit. Otázky mají sloužit jako návod k udržení směru, jímž by se interview mělo ubírat. Rozhovory s informanty jsou, s jejich souhlasem, nahrávány na diktafon, a po té doslovně přepsány. Na začátek rozhovoru je důležité vysvětlit, za jakým účelem jsou získávána určitá data a jakým způsobem bude zajištěna naprostá anonymita. V počátku rozhovoru jsou voleny spíše otázky vedoucí k uvolnění atmosféry a navození pohody, která by měla vést ke sdílnosti informantů. „Člověk jako společenská bytost cítí silnou potřebu sdělovat své radosti, neboť sdělená radost se stává dvojnásobnou radostí, a naopak při zármutku zase platí, že sdělená bolest je jen

⁵² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 50

⁵³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 174

⁵⁴ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 159

*poloviční bolesti.*⁵⁵ Informanti jsou seznámeni s obsahem připravených otázek tak, aby věděli, o čem rozhovor bude. Rozhovory jsou prováděny, dle přání informantů, v rodinném prostředí. Otázky pro pěstouny jsou voleny podobně jako u jejich biologických dětí. Rodičům je ponechána možnost široce se vyjádřit k situacím, které jsou pro ně důležité a považují je za významné pro své biologické děti.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

V kvalitativním výzkumu není cílem reprezentovat určitou populaci, ale určitý problém. Výzkumný vzorek je tedy sestaven záměrně s ohledem na zkoumaný problém. Téma, které jsem zvolila pro svůj výzkum je velice citlivého, až intimního charakteru. Proto jsem se rozhodla využít mně osobně známých pěstounů, se kterými dlouhodobě spolupracuji, a panuje mezi námi vzájemná důvěra. Volila jsem pěstouny, jejichž biologické děti jsou již dospělé, měly dostatek času na zpracování svých pocitů a jsou tedy schopny poskytnout informace, které budou oproštěné od dávno prožitých emocí. Oslovila jsem pěstouny s dotazem, zda by byli ochotni poskytnout informace k danému tématu a zároveň jsem se dotázala, zda by jejich dospělé děti byly ochotny popsat své zkušenosti s daným problémem. Pokud pěstouni usoudili, že jejich děti budou vstřícné, předali mi telefonický kontakt, abych je mohla oslovit. Pouze v jednom případě odmítl pěstoun setkání s jeho zletilými dětmi zprostředkovat. Tato pěstounská rodina prožívala poměrně nedávno velké problémy s přijatým dítětem. I když úzce spolupracovali s odborníky, nepodařilo se zvládnout výchovné problémy přijatého dítěte. Situace zašla tak daleko, že se dítě vrátilo do ústavní péče. Rodina pěstounů pak dlouhodobě řešila pocit vlastního selhání. Vzhledem k okolnostem jsem se žádným způsobem poskytnutí rozhovoru nedomáhala. Osobně znám všechny pěstouny, ale s jejich zletilými dětmi jsem se setkala poprvé. Neměla bych tedy být zatížena žádnými předchozími zkušenostmi. Nerozlišovala jsem, v jakých rodinných konstelacích biologické děti pěstounů vyrůstaly. Při výběru výzkumného vzorku jsem se zaměřila pouze na jejich vnímání a pocity v souvislosti s příchodem dětí do pěstounské péče v jejich orientačních rodinách. Vliv na výběr neměl ani počet dětí přijatých jejich rodiči do pěstounské péče, ani věk v jakém biologické děti právě byly. Konkrétně tvoří výzkumný soubor čtyři mladé ženy (tři pěstounské rodiny), jejichž rodiče se rozhodli pro přijetí dětí do

⁵⁵ JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 72

pěstounské péče. Všechny informantky byly v době příchodu cizích dětí do rodiny ve věku kolem sedmi až jedenácti let. Výzkum může mít částečně výpovědní hodnotu týkající se vhodného věku biologických dětí pro příchod dětí do pěstounské péče.

Tabulka č. 1:

Struktura rodiny před přijetím dítěte do pěstounské péče

	Věk při přijetí dítěte do PP	Sourozenci	Rodinná situace	Počet přijatých dětí	Věk prvního přijatého dítěte
A	11 let	jedináček	úplná rodina	tři	14 měsíců
B	7 let	sestra	rodiče rozvedeni	devět	5 let
C	9 let	sestra	rodiče rozvedeni	devět	5 let
D	10 let	jedináček	rodiče rozvedeni	deset	3 roky

Tabulka č. 2:

Struktura současných rodin biologických dětí pěstounů

	Současný věk	Rodinný stav	Vlastní děti	Přijaté děti	Vzdělání
A	21 let	svobodná	ne	ne	studenka VŠ
B	25 let	vdaná	jedno	ne	vysokoškolačka
C	27 let	svobodná	ne	ne	vysokoškolačka
D	32 let	vdaná	tři	ne	výtvarnice

4 Výsledky

Bakalářská práce je zaměřena na prozkoumání situace rodin, jež přijaly děti do pěstounské péče. Účelem je porozumění dopadů tohoto kroku na životy pěstounů a jejich biologických dětí. Kapitulu jsme rozčlenila do čtyř podkapitol. V každé z nich zaznamenávám pocity nejdříve biologického, nyní již dospělého dítěte, a po té pocity samotného pěstouna. Každá podkapitola je tedy věnovaná jedné pěstounské rodině.

4.1 Případová studie – pěstounská rodina A

Rodina se o náhradní rodinnou péči začala zajímat již v roce 2000. V té době měli zájem o osvojení dítěte z Ukrajiny. Velice se jich dotýkala bezútěšná situace některých ukrajinských dětí, které se dle médií ocitly bez jakéhokoli zajištění. Velkou roli v jejich přání hrála i víra a spojení církve, ve které působí pěstoun, s církví na Ukrajině. Bylo však zjištěno, že tehdejší legislativa neumožňuje provedení jejich záměru. Po dvou letech se rozhodli zažádat o běžnou adopci. Důvodem podání jejich žádosti byla snaha pomoci nějakému dítěti a zároveň doplnit rodinu, která měla pouze tři členy. Jejich dcera vyrůstala jako jedináček a bylo přáním všech dát dceři sourozence. Matka pracovala jako kuchařka, otec byl duchovním. Dcera, které bylo kolem deseti let, byla výbornou žákyní, hrála na violoncello, neměla žádné výchovné problémy. Rodina žila bohatým kulturním životem, často podnikali společné výlety, setkávali se s příbuznými. Po absolvování přípravy na přijetí dítěte, byli rodiče zařazeni do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli.

V roce 2002 jim byl svěřen do péče budoucích osvojitelů malý chlapec. Dítě mělo mongolské rodiče. Matka-osvojitelka jej popisovala jako značně tvrdohlavého a těžce usměrnitelného. Trvalo déle než rok, než se rodina sžila a dítě začalo dělat pokroky.

(Vzhledem ke své profesi si pamatuji, jak při mých návštěvách v domácnosti projevovala matka až úzkostné obavy, že nedokáže tvrdohlavého chlapce výchovně zvládnout. Bylo na ní pozorovatelné rozčarování. Hlavní tíha péče spočívala, tak jako v ostatních rodinách, právě na matce.) V současné době je chlapec výborným žákem, hraje na violoncello jako jeho sestra. Nemá žádné vážné výchovné problémy. Rodiče

jsou nyní velice rádi, že překonali počáteční problémy a vytrvali. Ze syna mají velikou radost.

V roce 2005 přijala rodina do své poručnické péče dalšího dvouletého chlapce. Oba jeho rodiče byli zbaveni rodičovských práv, proto bylo nutné využít institutu poručnictví, aby mohli náhradní rodiče dítě zastupovat. Chlapec má neurologické onemocnění, péče o něj byla a je velice náročná. Při příchodu tohoto dítěte se projevila žárlivost ze strany prvního osvojeného chlapce. Dcera pěstounů však přijala chlapce bez problémů a rodičům s péčí o něj pomáhala. Po čase mezi sebou všechny děti navázaly běžné sourozenecké vztahy. V současné době chlapec navštěvuje praktickou školu. Opatrovníci s ním musí učivo pravidelně opakovat, protože rychle zapomíná. Pokud se nerozruší, má naprosto běžné jednání. Pěstouni mají radost i z nejmenších pokroků, kterých chlapec dosáhne.

V roce 2010 přijala rodina do pěstounské péče čtyřletého chlapce. Ten byl odebrán z péče rodičů pro vážné zanedbání. Po těle měl řadu hematomů, povrchových ran, dekubitů. Historie tohoto dítěte je značně traumatizující. Chlapec byl v roce 2008 předán do péče budoucích osvojitelů. V průběhu zdlouhavého soudního jednání o jeho osvojení, v době, kdy hoch navázal citové vazby k novým rodičům, podala biologická matka návrh na jeho navrácení do své péče. Osvojitelé psychicky náročnou situaci nezvládli a hoča vrátili do dětského domova. Toto se na stavu dítěte projevilo velice negativně. Soud nevyhověl návrhu matky a ponechal dítě v ústavní výchově. Matka měla prokázat svůj opravdový zájem a syna často navštěvovat. Matka nebyla schopná dítě navštěvovat, a po čase o něj zcela ztratila zájem. Za této situace, kdy již došlo u dítěte k citové deprivaci, byl chlapec svěřen do pěstounské péče rodině A. Je velice citlivý na veškeré změny, které v rodině probíhají. Negativně reaguje na odchody členů rodiny, těžce snáší nové situace. Jeho citová deprivace postupně ustupuje. Velice kladný dopad má přítomnost dalších dvou dětí v rodině. Nyní navštěvuje chlapec mateřskou školkou. Je pomalejší, ale závažné problémy nemá. Rodina si i u tohoto dítěte vysoce cení drobných pokroků a ve spolupráci s odborníky se chlapcův stav zlepšuje. Pěstouni uvažují do budoucna o přijetí děvčátka.

Biologické „dítě“ – A

Před přijetím dětí byla jedináček. Rodina je úplná, jsou věřící.

Období před přijetím dětí do pěstounské péče charakterizuje informantka pozitivně, jako klidnější, s dostatkem času na sebe. Popisuje podnikání různých výletů, návštěv u prarodičů, bližších příbuzných. Vnímá svoji tehdejší pozici jako pozici jediného dítěte v širokém příbuzenstvu.

Jako negativum vnímá osamocení, dětství bez sourozenců. Smutek rodičů nad tím, že nemají další děti. Svou vlastní touhu dělit se se sourozencem o pěkné zážitky. Velice negativně vnímá i postoj vedení dětského domova, ze kterého si vyvodila neochotu předat dítě do péče jejích rodičů v co nejkratší době. Domnívá se, že dítě bylo zdržováno v ústavní výchově z důvodu finančních příspěvků.

Úvahu o přijetí dítěte iniciovali rodiče i informantka ve stejné době. Rodiče se na názor informantky ptali a ona s rozhodnutím požádat o dítě souhlasila. Již několik let před tímto rozhodnutím se rodiče pokoušeli o adopci dítěte z Ukrajiny. Vzhledem ke stávající legislativě, v roce 2000, to nebylo proveditelné.

V podstatě nevěděla, co by měla od příchodu nového člena do rodiny očekávat. Těšila se na sdílení společných zážitků. Na to, že bude sourozenci ukazovat vše co má ráda. Uvědomovala si, že to bude těžké a náročné. Že bude nějakou dobu trvat, než si na sebe zvyknou. Měla strach s vyřizování administrativy na úřadech. Bylo jí jedenáct let.

Jako pozitivum, při příchodu prvního dítěte do rodiny (jednalo se o adopci), vnímala informantka fakt, že má bratra, o kterého se může postarat, seznámit jej s tím, co má sama ráda. Také postupem času začala zužítkovávat nově nabyté zkušenosti ve svém studiu. Studuje na pedagogické fakultě VŠ. Dokonce sdělila, že si různé metody, jež se naučila ve škole, zkouší na svých sourozencích. Jako negativum vnímala, že situace byla hodně náročná. I když jim bylo tvrzeno, že je chlapec šikovný, umí se sám najíst, opak byl pravdou. První měsíc nemohl ani spát, jak si těžce zvykal na nové prostředí.

„ Bylo vidět, že to není dítě, které se narodilo mamince, neměli jsme ho od narození, a tak jsme některé věci vůbec netušili.“ Jako negativum vnímá i vleklé vyřizování náležitostí po úřadech. *„ Na jedné straně to bylo pro mě zvláštní, byla jsem šťastná, že mám brášku, že mám sourozence, o kterého se můžu starat, se kterým můžu chodit na procházky. A na straně druhé to bylo hodně náročné. Čím si asi prošel, jakou má povahu. Jak nebyl z našeho příbuzenstva, tak netuším v některých věcech.“*

Své pocity ve vztahu k rodičům popisuje informantka pozitivně. Neměla pocit, že by na bratra žárlila. Neuvědomovala si fakt, že se musí dělit o pokojík, o čas. Byla si jista svým jasným postavením. Po kratším zamyšlení však jako negativum uvádí, že byla jedináček a jediná vnučka se všemi výhodami z toho plynoucími. Dodává, že to pro ni bylo zároveň i těžké.

Celkově hodnotí dopad přijetí dětí do pěstounské péče na sebe jako pozitivní. Doslovně uvádí, *„že ji to spíše obohatilo.“* Zvažuje, že se sama stane pěstounkou. Za velmi důležité považuje nalezení vhodného partnera. Touží mít vlastní děti, ale rozhodně chce jedno nebo dvě přijmout do náhradní rodinné péče. Celkově hodnotí příchod dětí jako pozitivní. *„Jak jsme věřící rodina, tak jsme to brali jako boží vůli a tak nějak jsme se s tím smířili.“* Uvědomuje si náročnost situace. Sama popisuje chvíle, kdy se rodiče hádají kvůli dětem a jejich výchově. *„Pak se snaží věc nějak řešit a někdy jsou docela nešťastní. Mamka říká, že fakt už vůbec neví. Taky jí napadlo, že by děti vrátila, ale pak zase říká, že jim to nemůže udělat.“* Je patrné, že rodina řeší všechny problémy společně. Informantka je tedy obeznámena se všemi úskalími pěstounské péče.

Matka pěstounka informantky A

Matka uvádí, že hodně dlouho zvažovali s manželem podání žádosti o přijetí dítěte. Zvažovali i jaký dopad to bude mít na jejich dceru. Předpokládali, že by se žádné problémy ze strany dcery neměly vyskytnout.

I tak byli překvapeni vřelým přijetím dítěte ze strany dcery. Po dvou měsících však zjistili, že dcera přijaté dítě odstrkuje, překvapilo je, s jakou intenzitou. *„ My jsme si nikdy nedokázali představit tu míru žárlivosti. Jo, nikdy jsme nezažili a nepočítali jsme s tím, co všechno se v nás objeví.“* Velice negativně hodnotí, jak si dcera vynucovala jejich pozornost, začala jednat jako mnohem mladší dítě. Museli zintenzivnit pozornost k dceři. *„ Potřebovala ujišťování, my jsme, jako jednu dobu to bylo hodně vyčerpávající, že jsem se musela věnovat, i když byl chlapec malý i jí.“* Po čase se situace zklidnila, dcera získala zpět ztracenou jistotu.

Matka informantky sděluje, že je překvapená přáním dcery přijmout cizí dítě, když zažila všechny těžké situace. Zdůrazňuje, že je to veliká zátěž. *„To mě překvapuje, že je ochotná do toho jít. Do té zátěže, je to zátěž. Já, i když vidím, jaký to pro ni bylo, bych do toho šla znovu.“* Celkově však hodnotí dopad přijetí dětí do rodiny pozitivně.

4.2 Případová studie – pěstounská rodina B

V době, kdy otec informantek B a C přijímal děti do pěstounské péče, byl již s matkou informantek rozveden. Otec žil s novou partnerkou, která měla v pěstounské péči jedno dítě. V průběhu dalších let přijali do pěstounské péče řadu dětí. Informantky B a C přijížděly do rodiny svého otce pravidelně o víkendech, trávili společně prázdniny. Tato rodina přijímala děti různého věku. U starších dětí se projevovalo vážné citové i sociální zanedbání. Děti kradly, utíkaly. Pěstouni řešili problémy každý večer, kdy s dětmi společně probírali celý den, co se komu přihodilo, kdo co udělal špatně, jak by to mělo být. V této fázi projevovali pěstouni nesmírnou trpělivost a velkorysost. Do této doby žila rodina mimo působnost našeho úřadu.

V době, kdy se přistěhovali do našeho obvodu, vychovávali tři děti, jež jim byly svěřené do pěstounské péče. Vlastní děti obou partnerů již byly dospělé a žily mimo rodinu. Nejstarší z přijatých dětí byla téměř zletilá dívka, která byla ve vlastní rodině týrána a zneužívána. Do náhradní rodinné péče se dostala ve věku, kdy se již nemohlo podařit její citovou a sociální deprivaci napravit. V současné době má již vlastní dítě, s jeho otcem nežije. Její výchova a péče je značně problematická. V rodině pěstounů zůstal po jejím odchodu její mladší bratr. Do jeho výchovy dívka zasahovala velice nevhodným způsobem. Popouzela jej proti pěstounům. Stále mu slibovala návrat k původní biologické rodině. Výsledkem pak byly veliké výchovné problémy chlapce. Tyto problémy řešili pěstouni ve spolupráci s odborníky. Velikým přínosem pro řešení problematické situace bylo sportovní nadání chlapce. Dodnes hraje úspěšně fotbal. V současné době je chlapec v posledním ročníku učebního oboru. Výchovné problémy se podařilo zvládnout. Dalším chlapcem, o něhož rodina pečovala, byl vážně fyzicky postižený hoch, který projevoval i příznaky autismu. Dítě se muselo podrobit řadě operací. Nyní je již zletilý. Umí dobře pracovat s počítačem, vyučil se sklenářem. I přes svou zletilost bydlí nadále s pěstouny, kteří mu pomáhají.

V roce 2001 přijala rodina do pěstounské péče patnáctiletou nastávající matku. Pěstounka ji připravovala na porod, porodu se zúčastnila. Plně nahradila dívce matku. Po narození dítěte se snažili naučit děvče péči o dítě a pomáhali jí. Snažili se udržet její vztah s otcem dítěte. Matka však dítě opouštěla, a když jí bylo osmnáct let, odešla k jinému partnerovi. Dítě zanechala v péči pěstounů. Vzhledem k nastalé situaci, bylo

dítě svěřeno do pěstounské péče rodiny, kde vyrůstalo od narození. Chlapec je šikovný, chytrý, navštěvuje základní školu. S matkou se vídá minimálně, s otcem vůbec.

V roce 2006 přijali pěstouni do své péče sedmiletou holčičku. Děvče bylo po dobu jednoho roku svěřeno do jiné rodiny, která měla zájem o její osvojení. V průběhu roku nastávající osvojitelé od svého úmyslu děvče osvojit ustoupili. Důvodem bylo navázání mimomanželského vztahu jednoho z osvojitelů. Druhý z partnerů kladl dívce za vinu rozpad jejich vztahu. Děvče odmítalo možnost vrátit se zpět do dětského domova. Za této složité situace se pěstouni B rozhodli děvčeti pomoci. Během jednoho dne proběhlo seznámení a zároveň přestěhování dítěte do nového domova. Po dlouhé roky se děvče nedokázalo otevřít. Neustále byla ostražitá, odmítavá v navázání citového pouta. Dnes chodí do osmé třídy základní školy. Konečně překonala psychický blok a chová se jako běžná pubertální dívka. Přetrvává však strach z neúspěšnosti. Původní osvojitelé kladli největší důraz na výborné školní výsledky, a i když jich děvče dosahovalo, stresovali jej svou narůstající náročností.

V roce 2009 přijala rodina poslední dítě. Jedná se o chlapce, který vyrůstal od svých šesti let v dětském domově. Jeho rodiče nebyli schopni zajistit svým dětem nejzákladnější potřeby. I přes dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení se chlapec projevoval jako šikovný, ve škole vcelku úspěšný. Sám vyjádřil přání, že by chtěl bydlet v nějaké rodině. Po seznámení s rodinou B se rozhodl přejít do její péče. V současné době se učí třetím rokem zedníkem.

Pěstouni v tomto případě preferují dost tolerantní výchovu. Neřeší příliš problémy, které by se v jiné rodině zdály velice závažné. Zdálo by se, že tato rodina již pomohla takovému množství dětí, že by si zasloužili odpočívat. Přes to zvažují přijetí malé dívky.

Biologické „dítě“ – B, sestra informantky C

Informantka žije s manželem, se kterým vychovává malou dcerku.

Nevzpomíná si přesně, jaké to bylo, když bydlela s rodiči. „*Prostě se naši rozvedli, tak to bylo takový těžký období celkově. Úplně přesně si nevzpomínám, jaký to bylo, když jsme bydleli společně.*“ Pozitivně však vnímá, že bydleli na samotě a hodně času trávil s tátou, mámou a sestrou. Táta se jí hodně věnoval.

Očekávání spojená s příchodem dětí do rodiny neměla. Otec ji seznamoval s osudy různých dětí, ptal se, zda souhlasí s tím, aby děti přijali do pěstounské péče. „*Táta*

s náma o tom hodně mluvil, ale nejsou všichni rodiče takový. Probíral s námi osudy těch dětí, abychom pochopily. Mluvil o tom, co ty děti zažily, ale to jsme začaly brát až někdy v pubertě. Určitě s náma probíral každý osud toho dítěte, co si pak vzal.“ Informantka souhlasila. Domnívá se však, že byl otec už rozhodnut děti přijmout. Celé toto období má informantka spojené s rozchodem rodičů. Negativně vnímá fakt, že když otec a jeho nová manželka přijímali další děti, neptali se dětí, které již měli svěřené do pěstounské péče.

Pocity při příchodu dětí do rodiny popisuje negativně. Často používá slova jako těžké, náročné. Jednoznačně vnímá, že žárčila. *„Bylo to těžký, ale nemyslím, že by to změnilo náš vztah k němu. Bylo to pro nás hodně těžký. Hodně jsme žárčily na ty děti. Najednou to bylo těžký, že je to táta taky někoho jiného. Takže to bylo takový náročnější, ale táta o nás pořád projevoval zájem, to jo.“* Velice negativně pociťuje fakt, že přijaté děti začaly oslovovat otcovu matku jako babičku. *„Třeba co bylo úplně těžký, bylo, když ty děti začaly tařkovo mamce říkat babičko. Tak to bylo. Ještě dneska mi hrkne, když to třeba slyším a přitom to tak není.“* Dodnes to vnímá hodně negativně. Uvádí, že často plakala. *„Ale kolikrát jsme plakaly a bylo to těžký pro nás.“* Také stále nové sžívání s nově příchozími dětmi považuje za velice obtížné. *„Pak přišel někdo další. Sotva se rodina dala dohromady, zase to bylo náročný.“* Jako pozitivum vnímá stmelení vztahu se sestrou. S odstupem času považuje za úsměvnou svou snahu děti vychovávat a být přísná. *„Ted' hodně věcí vidím jinak. Nedělám si velký iluze o dětech z dětských domovů. Oni to všichni vidí tak, že je tařka skoro svatej, že si vzal ty děti, ale pak je to na úkor něčeho. Není to zas tak jednoduchý, jak se zdá. V rodině je takový chaos, hodně volnosti, nikdo nedbá nějak striktně na pravidla. Že když se něco nepovede, tak se to nepovede. A to je možná dobře. U táty jsem se cítila vždycky volnějš. Dycky spousta lidí a zábava. Pořád je jako co a nikdo se nenudí. Vždycky jsem tam jezdila ráda, protože to byl takový zábavný víkend. Spousta lidí a sranda. V tom jsem se cítila dobře.“*

Celkově hodnotí dopad příchodu cizích dětí na svůj život pozitivně. *„Je to pro mne velká zkušenost, spíš mi to dalo, než vzalo.“*

Informantka má vlastní malou dcerku. Neuvažuje o přijetí cizího dítěte do rodiny. Znala řadu těchto dětí, poznala i prostředí dětských domovů. Uvědomuje si, že přijetí dětí je vždy na úkor něčeho jiného. *„Vůči tomu biologickému a vůči tomu v pěstounské bych se nedokázala úplně stejně chovat a měřit jedním metrem. Ani táta nedokázal zapomenout, že my jsme jeho vlastní.“*

Biologické „dítě“ – C, sestra informantky B

Informantka žije sama, má přítele, je bezdětná.

Uvádí, že před příchodem dětí do pěstounské rodiny jezdila se sestrou na víkendy k otci, podnikali výlety, otec se jim hodně věnoval.

Těšila se na seznámení s novými dětmi, na něco nového. Jako pozitivní vnímá přítomnost nových sourozenců (dětí v pěstounské péči) v rodině. Byla ráda, že je může něco učít. *„Mám takový vzpomínky, jako že jsem ráda, že mám nový sourozence, taky jsme byly starší a mohly jsme je něco učít. To nám dělalo radost.“* Otec s ní hodně o přijatých dětech hovořil. *„Pamatuju si, jak jsme se byli podívat do toho dětského domova za tím P., tak tam jsme jako jeli všichni, takže nás tím jakoby připravovali, takže jsme se s tím P. seznámili, protože jsme ho nikdy neviděli a tam bylo takový to těšení na něco nového.“* Vnímá, že i když otec o přijetí dětí hovořil, byl již k přijetí rozhodnut. Ptal se a ona souhlasila. *„My jsme s tím byly smířené. Ale bylo to daný, ty děti tam už byly. Když pak měly přijít ty další děti, tak to s náma jako probral, ale vlastně to bylo rozhodnutý.“* Kladně hodnotí možnost návštěv dětí v dětských domovech. Jako negativum vnímá výchovné problémy přijatých dětí. Stejně jako sestra používá slova jako těžké, náročné, problematické. Jednoznačně vyzdvihuje možnost vracet se do domácnosti matky, kde měla svoje soukromí a jisté zázemí. *„Bylo fajn, že jsme měly svý jistý zázemí u mamky. Měly jsme svoje.“* V té době jí bylo asi devět let. Kladně vzpomíná na otcovu veselou, stále živou domácnost. Negativně vnímá výchovné problémy některých dětí. *„Pak ten P., ten byl hodně problematický, tak to bylo hodně náročný. Byl sice nejmladší, ale byl hodně divokej, a to pro ty děti bylo těžký. Ale zase nás to s ostatníma stmelilo. Taťka se hodně zlobil, měl toho dost, tak kluk kolikrát dostal na prdel, to bylo hodně náročný pro celou rodinu. Pak zase přišel někdo další a rodina se zase musela dávat dohromady.“*

Domnívá se, že otec věděl, že by ho chtěla mít pro sebe a svou sestru. Jezdili sami tři na výlety. Otec jim dával najevo, že jsou pro něho nejdůležitější. *„Táta nám určitě dával najevo, že jsme ty nejdůležitější, toho jsme si byly vědomy. To je jasný, i je bral jako svoje děti, ale nám to dával najevo.“* Pozitivně vnímá fakt, že s otcem trávili hodně času sami, že si byla jistá svou pozicí. Jako pozitivum uvádí i sblížení se sestrou. Negativně vnímala soutěžení a rivalitu mezi dětmi.

Kladně hodnotí přínos pěstounské péče. *„Na jednu stranu máme takový bohatší život, dalo mi to hodně do života. Jezdila jsem tam ráda na víkendy, bylo tam hodně lidí*

a sranda.“ Negativně však vnímá rivalitu mezi dětmi. *„Na pěstounský je špatně to soutěžení, že možná, když se zamyslím nad svýma vztahama teď, tak jakoby ta žárlivost a nejistota, že o něco přijdu, tak ta tam v tom podvědomí je.“* Domnívá se, že nyní přiznaná žárlivost a nejistota ovlivňuje její současné vztahy. Uvádí, že má v podvědomí strach, že o něco nebo někoho přijde.

O možnosti přijetí dětí do své péče neuvažuje. *„Já, i když mi to pěstounství dalo možná něco do života, ale se svýma dětma bych do toho nešla. Bála bych se, že to prostě, že bych je o něco připravila, já bych do toho nešla, nedokážu si to představit.“* Uvádí obavy, že by své děti o něco připravila. Uvědomuje si, jak je pěstounská péče náročná, jak mění rodinu. *„Co vím od ostatních pěstounů, tak vím, že jejich děti to taky nesly hodně těžce. A ani ty děti nepředpokládají, že by si vzaly děti do pěstounské péče. Já si myslím, že je to vůči vlastním dětem obrovská daň.“*

Otec pěstoun informantek B a C

Otec uvádí, že se svými dětmi vždy hovořil o dětech, které chtějí přijmout. *„Vždycky před příchodem těch nových dětí jsme se ptali těch stávajících dětí. Vždycky jsme jim říkali, že se budou muset omezit. Probírali jsme to i s biologickýma dětma. Jeli jsme se podívat za novými dětmi a všichni jsme byli na procházce. Pak jsme je měli doma na víkend, takže to bylo takový, že ty děti neprojevily nikdy vyložená odpor nebo nechuť nebo nějakou překážku.“* Ptal se na jejich názor a z jejich reakcí vyrozuměl, že jsou nadšené. Nakonec se domníval, že jeho dětem nemůže nic hrozit a že se všechny děti vzájemně přijmou. *„A my jsme to nakonec uzavřeli tak, že nám nemůže nic hrozit a ty děti se vzájemně přijmou po nějakých měsících.“* Uvědomuje si, že po příchodu nového dítěte se vždy půl roku rodina znovu sžívala. Vnímá, že nemohl být se svými dětmi o samotě v kontaktu tak často, jak by si přál.

Po příchodu dětí do pěstounské péče se snažil dělit svůj čas rovnoměrně mezi všechny děti. Po intervenci matky svých dětí, která mu sdělila, že si dcery u ní doma stěžují, se snažil dcerám věnovat času více. *„Později bych jako víc nadržoval těm biologickéjm, protože jsem cítil, že je to třeba. I z intervence mojí bývalý ženy, která mi sdělila, co jí říkaly děti doma.“* Má pocit, že jeho vztah s dcerami byl plnější. Situace se, dle jeho mínění, zlepšila. *„S tím, že jsem pak cítil, že se to lepší a lepší. Jako byly tady i napjatý vztahy, že tam v Budějovicích byly podmínky opravdu těžký. Bylo tam málo místa a nás spalo v místnosti třeba šest. Nebylo tam žádný soukromí pro ty děti.“* Jako negativní

vnímá malé bytové prostory, kdy se všichni museli vměstnat do malého prostoru. Jeho dcery neměly žádné soukromí. Negativně na rodinu dopadaly příchody dalších dětí. *„Ale myslím, že jim to (dcerám) tak úplně nemohlo uškodit, naopak to třeba pro ně, i když nebyly spokojeny s tím, že neměly mě tak moc pro sebe, naučily se s tím vycházet.“* Cítil rivalitu mezi dětmi, ale zároveň oceňoval, že se dcery snaží přijatým dětem pomáhat. V zásadě se domnívá, že celá situace jeho dětem prospěla. Naučily se trpělivosti a otevřenosti. *„Mým dětem to prospělo, že jako i když jsme spolu byli málo, tak si uvědomily, že musejí být trpělivý a že musejí být otevřený a musí mi říct. I když měly strach, aby mi tím neublížily, že jsou tam nespokojeny, takže se naučily být víc otevřený.“* Do budoucna je to mělo posílit. Domníval se, že je vše v pořádku. Nemyslí si, že by dcery chtěly přijmout cizí děti do svých rodin.

4.3 Případová studie – pěstounská rodina C

V době, kdy bylo do pěstounské péče této rodiny svěřeno první dítě, byla pěstounka rozvedená a žila spolu se svou jedenáctiletou dcerou, informantkou D. Před přijetím prvního dítěte do pěstounské péče se byla s dcerou podívat na autistickou dívku. Dcera odmítla podpořit přijetí této dívky do rodiny, a proto z jejího svěřením do pěstounské péče sešlo. Následně však pěstounka přijala jiné děvčátko, s jejímž přijetím dcera souhlasila. Do té doby žila pěstounka se svou dcerou sama a plně se jí věnovala. Snažila se jí vynahradit nepřítomnost otce v rodině. Pěstounka z rodiny C začala žít s pěstounem z rodiny B, posléze uzavřeli manželství. Všechny přijaté děti, o nichž je jednáno v hodnocení rodinné situace B jsou přijaté společně.

Biologické „dítě“ – D

Jde o vdanou ženu, která má tři vlastní děti.

Před příchodem dětí do pěstounské péče žila se svou matkou sama. Byla jedináček. Se svou polorodou sestrou a svým otcem se nestýkala. Měla hodně aktivit. *„V podstatě jsem byla opečovávaná jedináček celou rodinou. Bylo to dost těžké. Mamka se snažila, abych na tom nebyla bitá, tak mi všechno umožňovala, takže jsem před příchodem těch dětí měla hodně aktivit.“* Matka se jí snažila vynahradit neúplnou rodinu.

Před příchodem dětí do rodiny s ní matka svůj záměr konzultovala. Zvažovaly přijetí holčičky, ale když s tím informantka nesouhlasila, tak k přijetí nedošlo. „*Byla jsem se v Praze podívat na autistickou holčičku. Mamka se mě ptala, jestli jo, a já řekla ne. Tam i to rozhodování bylo částečně na mě.*“ Neměla žádná očekávání související s přijetím dítěte do rodiny. Při další možnosti přijmout dítě souhlasila. „*Já nevěděla, do čeho jdu.*“ Bylo jí deset let. Po příchodu dítěte do rodiny prožívala šok. Negativně hodnotí fakt, že dítě neumělo jíst a chovat se. „*Takže pro mě to bylo najednou, to dítě neumělo jíst příborama, tím svým dětským pohledem jsem viděla, že je to takový zvířátko a já jsem si k ní cestu nikdy nenašla. Pro mě to byl tvor navíc. Já si pak v dospělosti uvědomila, že jsem na ni žárlila, ale v těch deseti letech mi to nedocházelo.*“ Až v dospělosti si uvědomila, že žárlila. Po příchodu dalších dětí začala žít mimo rodinu. Zážitky s rodinou si pamatuje minimálně. Začala hledat zázemí v rodině svého otce. „*Hledala jsem zázemí v druhé rodině. To si člověk zpracuje až po čase. Měla jsem pocit, že tátovo družce jde opravdu o mne.*“

Jako klad uvádí, že ji skutečnost přijetí cizích dětí ovlivnila v postoji k rodinnému životu. Nebyla zvyklá se uskromňovat. Jednoznačně negativně hodnotí dopad rozhodnutí přijmout cizí děti na svou osobu. „*Já, jako jedináček, jsem měla všechno od mámy, babiček, tetiček, na co jsem si vzpomněla. Byl to o to větší šok. Kdybych měla nějaké sourozence, tak bych byla zvyklá se uskromňovat, ale takhle to bylo kách. Já bych to svým dětem nikdy neudělala.*“

Vůbec neuvažuje o přijetí dětí do své pěstounské péče. Přála by si, aby se její matka věnovala vlastním vnoučatům. „*Já mám svoje tři děti. K cizím dětem nemám žádný vztah.*“

Matka pěstounka informantky D

Věděla, že její dcera nemá ráda malé děti, neměla v sobě mateřství. „*Já jsem věděla, že vona není na malý děti. Některý holčičky jsou jako mateřský, to ona v sobě neměla.*“ S dcerou hodně probírala možnost přijetí cizích dětí. Dbala na její názory a přání. Byly si velice blízké. „*Byly jsme spolu samy, takže taková hodně propojená dvojice, takže jsem to s ní hodně probírala a ona furt, že jo, jo. Prostě s tím souhlasila.*“ Když dcera souhlasila, přijala první dítě.

Dcera si nijak přijatého dítěte nevšímalá. Pěstounka se domnívala, že je to vinou velkého věkového rozdílu mezi dětmi. „*Když byla ta první, tak si jí ani nijak moc*

nevšimala, taky byl velkej věkovej rozdíl, ona měla svoje kamarády. K. si nevšimala, nedávala najevo nějaký, nepoznala jsem, že žárlí.“ Dcera tehdy nedávala najevo žárlivost. Až v dospělosti dcera přiznala, že hodně žárlila, že měla již předem obavy z přijetí dítěte, a že situaci nevnímala kladně. Nechtěla matce přidělovat starosti. „No a až po letech mi přiznala, že se jí to nelíbilo, že měla obavy už dopředu, že žárlila. Ona mi to tehdy neřekla. Ale ona mi nechtěla přidělovat starosti, bylo to pro ni těžký.“

Matka informantky nikdy nepředpokládala, že by si dcera vzala dítě do pěstounské péče. Byla překvapená, že se dcera rozhodla mít tři vlastní děti a je výbornou matkou. *„Najednou to mateřství v ní bylo. Vona to svoje prožívá hodně, jo to jsem byla překvapená, když měla to první, tak to prožívala hodně. Je skvělá máma, ale jenom to svoje. Ale ona mi nechtěla přidělovat starosti, bylo to pro ni těžký. Ona mi to prostě nedávala najevo. I dneska mi vyčítá, že se málo věnuju vnoučatům, tak se snažím s nimi být co nejvíce.“*

4.4 Odpovědi na výzkumné otázky

Jakým způsobem prožívali pěstouni a jejich biologické děti změny v rodině souvislosti s přijetím dětí do pěstounské péče?

Jak fungovaly rodiny před přijetím dětí do pěstounské péče?

Jaká očekávání měli nastávající pěstouni a jaká očekávání měly jejich biologické děti?

Jak ovlivnil prožitek přijetí dětí do pěstounské péče budoucí rodiny biologických dětí pěstounů?

Jakým způsobem prožívali pěstouni a jejich biologické děti změny v rodině souvislosti s přijetím dětí do pěstounské péče?

Z rozhovorů s informantkami vyplývá, že toto období bylo pro všechny velikou zátěží. Řada z nich se cítila znejistěna ve vztahu ke svým rodičům. Rodiče zase ve většině nepředpokládali, že by se příchod cizích dětí do rodiny mohl nějak vážněji dotknout citového prožívání jejich biologických dětí.

Rodina informantky A se na přijetí dítěte připravovala delší dobu. Úspěšně podstoupili přípravu na přijetí dítěte do rodiny. Dcera pěstounů byla ve věku, kdy si již byla schopná uvědomit, že po příchodu dalšího dítěte dojde ke změně. Když však došlo k přijetí prvního dítěte, objevily se problémy, které neočekávali. Pěstouni si dlouho přivykali na dítě, které mělo jiné vlastnosti než oni sami a jejich dcera. Pěstounku péče vyčerpávala. Byli překvapeni reakcí své dcery, která projevovala velkou žárlivost. Žárlivost se týkala i babiček a dalších příbuzných. Dcera byla zvyklá, jako jediné dítě v širší rodině, že je veškerá pozornost upřena pouze na ni. Snažila se přijaté dítě odstrkovat, začala vyžadovat od rodičů stejný přístup, jaký měli ve vztahu k přijatému dítěti. Začala se chovat jako výrazně mladší a snažila se na sebe strhávat pozornost. Potřebovala stálé ujišťování, že má v rodině své nezastupitelné místo. Její reakce byla pro rodiče velice náročná. Sžívali se s novým členem rodiny a zároveň museli řešit

změny v chování své dcery. Zjistili, že je třeba dceru ujistit o její pozici v rodině, více se jí věnovat. Vypjatou situaci se jim podařilo zvládnout během několika měsíců. Pak dcera začala dítěti pomáhat a její chování se upravilo. Informantka A pociťovala v době přijetí prvního dítěte žárlivost na rodiče a blízké příbuzné. Rovněž se hůře vyrovnávala s náročnou péčí o dítě, které na změnu prostředí reagovalo nespavostí a velkou náročností. Rovněž malé dítě nespĺnilo její očekávání ve sdílených společných radostí.

Rodina informantek B a C rovněž absolvovala přípravu na přijetí dítěte. Obě informantky měly možnost se seznámit s přijímanými dětmi při návštěvách v dětských domovech. Jejich věk již umožňoval vnímat změny v rodině, i když si to v té době nedokázaly přesně definovat. Obě souhlasily s příchodem dětí do rodiny otce. Otec-pěstoun, neočekával žádnou změnu ve vztazích vlastních dětí k němu. Dle jeho názoru děti neprojevovaly žádné negativní signály, jež by jej upozornily na případné problémy. Byl proto překvapen, když se děti otevřely své matce a sdělily jí, že nejsou se situací v rodině otce spokojeny.

Otec-pěstoun řešil situaci podobně jako v rodině A. Zvýšeně se začal věnovat svým dcerám. Pravidelně s nimi trávil čas sám, bez přítomnosti přijatých dětí. Svým chováním je ujišťoval o jejich pozici v rodině i ve svých citech. Po čase se situaci také podařilo zvládnout. Pěstoun sám popisuje, jak náročná situace to byla. Nechtěl před přijatými dětmi nadměrně projevovat lásku ke svým dcerám, aby se přijaté děti necítily odstrčené. Informantky B a C pociťovaly velikou žárlivost na svého otce i na blízké příbuzné. Na druhé straně rády vzpomínají na veselou domácnost svého otce, kde bylo hodně lidí, a nikdo se nenudil.

Rodina informatiky C se také zúčastnila povinného proškolení. Informantka sama byla na návštěvě jednoho dítěte v dětském domově. Po příchodu prvního dítěte do rodiny byla informantka nemile překvapena chováním dítěte, které dnes popisuje jako zvířátko. Byla zvyklá na stoprocentní pozornost matky vůči sobě. Nikdy si na přijaté dítě nezvykla. Žárlila na ně. Když byla starší a do rodiny přišly další děti, rozhodla se žít mimo rodinu matky. Matka-pěstounka si byla vědoma faktu, že její dcera nemá ráda malé děti. Nepozorovala však žádné negativní reakce dcery, a proto se domnívala, že je vše v pořádku.

Jak fungovaly rodiny před přijetím dětí do pěstounské péče?

Všechny rodiny žily před příchodem dětí do pěstounské péče aktivním životem. Po příchodu přijatých dětí se toto nezměnilo. Nutné bylo dělení se o pozornost rodičů s přijatými dětmi.

Informantka A uvedla, že před přijetím prvního dítěte mohla s rodiči a prarodiči podnikat finančně náročnější aktivity, měla víc času pro sebe a rodiče se věnovali pouze jí.

Informantky B a C trávily hodně času před přijetím dětí v přírodě a na výletech. Otec měl domek a hodně času společně trávili právě tam. Bližší vzpomínky na toto období nemají. V této době došlo k rozvodu jejich rodičů a tento fakt převážil případné kladné prožitky.

Informantka D pociťuje jednoznačně mnohem více aktivit a kontaktů s matkou před příchodem dětí do pěstounské péče.

Jaká očekávání měli nastávající pěstouni a jejich biologické děti?

Rodina informantky A předpokládala, že situace ve spojení s příchodem dítěte do rodiny bude náročná. Byli připraveni na to, že si budou na nového člena rodiny déle zvykat a měli obavy z vyřizování formalit na úradech. Informantka A očekávala pozitiva spojená s přítomností sourozence. Rodiče-pěstouni očekávali pozitivní vliv přijatého dítěte na rodinu a její doplnění.

Informantky B a C vnímaly přijetí dětí jako dané, byly s tímto pouze seznámeny. Proto se jejich kladná očekávání zaměřila na klad zvýšení počtu dětí v rodině a s tím související radostná očekávání. Hodně je motivovaly návštěvy v dětských domovech, kde se seznámily s konkrétními dětmi a jejich očekávání pak bylo radostné. Jejich rodiče kladně motivovala snaha pomoci potřebným dětem, spatřovali v přijetí dětí i naplnění svého života.

Informantka D žádná kladná očekávání neměla. Nechtěla matce působit problémy, a proto se k jejímu přání přijmout dítě nijak nevyjadřovala. Po příchodu dětí se její postoj nijak nezměnil. Sama však uvádí, že měla již dopředu pochybnosti, netoužila po dalším dítěti v rodině.

Jak ovlivnil prožitek přijetí dětí do pěstounské péče budoucí rodiny biologických dětí pěstounů?

Informantka A si uvědomuje náročnost pěstounské péče. Zažila řadu velice problematických situací spojených s péčí o přijaté děti. Přes tuto zkušenost chce jednoznačně přijmout děti do náhradní rodinné péče. Přeje si mít i děti vlastní. Má představu větší rodiny. Nepodceňuje problémy, jež přijetí cizích dětí do rodiny přináší. Zároveň však vidí v případném přijetí dětí i naplnění svého života a určité poslání. Uvědomuje si nutnost vyhledání životního partnera, který bude sdílet její názory. Její postoj může být odrazem skutečnosti, že jde o věřící rodinu, která považuje za svou povinnost pomáhat dalším lidem. Velkým vzorem jsou jí rodiče, kteří překonávají všechny problémy spojené s výchovou přijatých dětí. Svých rodičů si pro jejich postoj váží a oceňuje je.

Informantka B svoji zkušenost s dětmi v pěstounské péči vnímá jinak. Problémy, jež mají tyto děti, jsou pro ni natolik závažné, že o přijetí cizího dítěte neuvažuje. Nechce vystavovat svoji rodinu tak zátěžovým situacím, jaké poznala v rodině svého otce. Vnímala i bezmoc při řešení některých událostí v rodině. Vychovává se svým manželem vlastní dceru a chce se jí plně věnovat. O přijetí dítěte do náhradní rodinné péče by uvažovala pouze v případě, že by nemohla mít vlastní děti. Svého otce uznává a obdivuje, zároveň však poukazuje na daň, kterou musela rodina zaplatit, aby otec mohl vykonávat své poslání.

Informantka C vyjadřuje strach z přijetí cizích dětí. Má obavy, že by své vlastní děti připravila o něco, co je pro ně důležité. O plnou pozornost a lásku rodiče. Rovněž se sama ještě nevyrovnala s obdobím, kdy byla velice znejistělá ve vztahu ke svému otci. Dodnes má obavy ze ztráty blízkých lidí. Domnívá se, že tento zážitek ovlivňuje i její současný partnerský vztah. Neuvažuje o přijetí dětí do své pěstounské péče. Chce však v budoucnu založit vlastní rodinu a mít děti.

Informantka D nemá žádný vztah k cizím dětem. V podstatě nenašla žádné pozitivum pěstounské péče. O přijetí dětí do pěstounské péče nikdy neuvažovala. Má svoji rodinu a své děti.

5 Diskuse

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, jaký vliv má příchod dětí do pěstounské péče na rodiny pěstounů. Jaká měli zúčastnění očekávání, jaký význam této zkušenosti přikládají biologické děti pěstounů a jaký vliv měla jejich zkušenost na pozdější budování jejich vlastní rodiny.

Všechny zkoumané rodiny žily před příchodem přijatých dětí aktivním životem, předpokládaly, že se s náročnou situací vyrovnají. Některé rodiny si případné problémy připouštěly více, jiné méně. I když měli pěstouni různé přístupy k výchově všech dětí, někteří preferovali výchovu benevolentnější, další byli důslední, všichni prokázali *velikou míru přizpůsobivosti*, tak jak to popisují Matějček et al..⁵⁶ Tato přizpůsobivost jim pomohla překonat problémy, které s příchodem dětí do pěstounské péče vyvstaly.

Všechny informantky i jejich rodiče byli v poskytování interviu velice vstřícní. Nijak se nesnažili zastírat své pocity a pravdivě popisovali všechny problémy spojené s příchodem cizích dětí do rodin. Každá z informantek žila v jiné rodinné situaci. Jedna informantka žila v úplné rodině. Tři z informantek žily, v době příchodu prvních dětí do pěstounské péče jejich rodičů, v rozvedených rodinách. Tato situace sama o sobě informantky stresovala a mohla hrát roli v jejich pozdějším rozhodnutí nepřijmout děti do pěstounské péče. Stejná situace mohla ovlivnit i hodnocení situace samotnými pěstouny. Velkou roli hrál i *věk přijímaných dětí a jejich citová deprivace*.

Matoušek a Pazlarová⁵⁷ popisují jako nejzákladnější podmínku zdravého vývoje dítěte nutnost vazby na blízkou osobu. U všech přijatých dětí, přinejmenším, citová deprivace probíhala. U některých šlo o zážitky fyzického týrání, zneužívání. Některé děti byly postižené po stránce zdravotní. V případě rodin informantek B a C byly všechny přijaté děti vyššího věku. Jejich citová deprivace odpovídala dlouhodobému pobytu v ústavním zařízení. Jedno z dětí bylo vážně nemocné. Tyto děti pak vykazovaly mnohem větší výchovné problémy, než děti, jež byly do pěstounské péče přijaty v raném věku. Jejich velké výchovné problémy pak měly vliv na pozdější rozhodování informantek B a C.

⁵⁶ MATĚJČEK, Zdeněk et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 103

⁵⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, s.31

Ve Sborníku přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči⁵⁸ *se hovoří o podezření na opomíjení a zatěžování biologických dětí pěstounů*. Je zřejmé, že k takovému zatížení skutečně došlo ve všech zkoumaných případech. Všechny *biologické děti žárlily* na své rodiče a měly obavy o své místo v rodině. Vyjádření Matouška et al.⁵⁹, že *společné aktivity dětí i náhradních rodičů* kladně ovlivňují vývoj rodinné situace, se dá vztáhnout na vyřešení situace, kdy děti biologické a přijaté na sebe vzájemně žárlí. Důležité je, aby si rodiče-pěstouni včas uvědomili, že jejich děti citově strádají a zaujali k tomu správný postoj.

Matoušek et al.⁶⁰ zmiňují ve své knize *srovnatelnou způsobilost k rodičovství úspěšných pěstounů, s úspěšnými biologickými rodiči*. Ve výzkumu bylo potvrzeno, že všichni pěstouni jsou úspěšnými rodiči, všechny respondenty mají vysokoškolské vzdělání a dokázaly se zapojit do života bez problémů, a rovněž jsou úspěšnými pěstouny. Tři respondenty se dokázaly vyrovnat s obtížnou situací, jež nastala při příchodu dětí do rodin. Po čase své problémy překonaly a jejich vztahy s rodiči zůstaly nedotčené. V jednom případě však informantka řešila náročnou situaci odchodem z rodiny.

Zajímavá je interpretace stejných prožitků rodiči-pěstouny a jejich, nyní již zletilých, dětí. V případě rodiny A rodiče nepředpokládali, že by jejich dcera mohla tak silně žárlit na přijaté dítě. Informantka A nejdříve v rozhovoru žárlivost nepřipouští, poté ji však popisuje jako velice intenzivní. Překvapením pro matku informantky A je zjištění, že si dcera přeje přijmout děti do pěstounské péče. Zde může *sehrávat velkou roli víra*, ve které byla informantka vychována, umění přijímat všechny situace v životě jako boží vůli a snad i poslání pomáhat.

V případě informantek B, C a D nepředpokládal ani jeden z rodičů žárlivost svých potomků a ani si jí sám nepovšimnul. Informantky však popisují svoji žárlivost jako trýznivou. Je patrné, že doporučení o nutnosti zabývat se při přípravě žadatelů o náhradní rodinnou péči *vývojem celé rodiny do budoucna*, které bylo konstatováno

⁵⁸ Sborník přednášek z 6. konference. Praha: MPSV, 1999, s. 199

⁵⁹ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, .s. 50

⁶⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, .s. 53

ve Sborníku přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči,⁶¹ je nezbytně nutné a mělo by být mnohem hlubší.

Očekávání pěstounů i jejich biologických dětí byla spíše pozitivní. Všichni se shodují na určitém *vystřízlivění* po příchodu dětí do rodin. Toto vystřízlivění pak vede k rozhodnutí většiny informantek nepřijmout děti do své pěstounské péče. Jak je již výše popsáno, na jejich rozhodnutí mohou mít vliv i další faktory – věk přijímaných dětí, jejich deprivace, negativní zážitky informantek s výchovnými problémy přijatých dětí.

⁶¹Sborník přednášek z 6. konference náhradní rodinné péči. MPSV, Praha: 1999, s. 199

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem vnímají pěstouni a jejich biologické děti dopad příchodu dětí do pěstounské péče na vztahy v jejich původní rodině. Z materiálu získaného provedeným výzkumným šetřením lze vyvodit závěr, že rozhodnutí a následné přijetí dítěte přináší do rodin pěstounů velikou zátěž. Z provedeného výzkumu vyplývá, že ve fungování rodin pěstounů nedošlo, po příchodu dětí do pěstounské péče, k žádným radikálnějším změnám, které by se týkaly rodinných aktivit. Všechny rodiny žily aktivním životem již před příchodem přijatých dětí. Informantky byly přiměřeným způsobem obeznámeny s přáním rodičů přijmout děti do pěstounské péče. Všechny měly možnost setkat se s přijímanými dětmi v dětských domovech nebo kojeneckých ústavech. Tuto možnost všechny vnímaly pozitivně. Pokud tomu situace odpovídala, mohly se vyjádřit k přijetí dítěte a na jejich názor byl brán ohled.

Všechny informantky a jejich rodiče-pěstouni se shodli na tom, že jejich představy o průběhu pěstounské péče nebyly zcela reálné. Popisovali situace, které byly pro rodinu značně zatěžující. Informantky těžce snášely výchovné problémy přijatých dětí, dotýkala se jich i skutečnost, že mnohdy jejich rodiče-pěstouni nevěděli jak krizové situace řešit. Zcela náhodně bylo všem respondentům v době přijetí dětí do pěstounské péče sedm až jedenáct let. Tento věk již umožňoval zachovat si vzpomínky a reprodukovat své pocity. Vztahové problémy si připouštějí všechny informantky. S odstupem času je dokáží dobře popsat. Jako emočně nejtěžší popisují pocity týkající se především žárlivosti na rodiče, nejbližší příbuzné a rivality mezi dětmi. Všechny hodnotí spíše pozitivně dopad zkušeností s pěstounskou péčí na svůj pozdější život. Silně negativně pocítují znejistění ve vztahové oblasti s rodiči, v jednom případě velice kriticky hodnotí byrokratické postupy při získávání dětí do pěstounské péče. V jednom případě odpověděla informantka jednoznačně, že si přeje sama přijmout děti do náhradní rodinné péče, ať do osvojení nebo do pěstounské péče. V jednom případě byla možnost přijetí dítěte jednoznačně odmítnuta, ve dvou byla odmítnuta po zaváhání. Všechny informantky potvrdily kladný přínos získaných zkušeností pro jejich další život. Na druhé straně však většina z nich odmítá možnost stát se pěstouny. Pouze v jednom případě je informantka odhodlána poskytnout domov cizím dětem. Většina rodičů-pěstounů sdělila, že neočekávali problémy, jež příchod dětí do pěstounské péče

způsobí jejich vlastním dětem. Cíle výzkumu bylo dosaženo. Z provedeného výzkumu je patrné, že je nutné více pozornosti věnovat právě vztahům mezi pěstouny-rodíči a jejich vlastními dětmi. Je zřejmé, že by celý pohled na problematiku náhradní rodinné péče více osvětlila případná studie nejvhodnějšího věku biologických dětí pěstounů při přijetí cizích dětí do rodiny. Bylo by vhodné zvážit i rozdílnost dopadu na rodiny s vlastním jedináčkem a na rodiny s více dětmi. Výsledky dalších, podobně zaměřených, výzkumů mohou významně přispět k pochopení všech pohnutek a dopadů přijetí dětí do náhradní rodinné péče na rodiny pěstounů. Mohou napomoci jejich správné informovanosti a připravenosti.

Seznam použitých zdrojů

- DUNOVSKÝ, Jiří. *Pěstounská péče: současnost a perspektivy*. Praha: Soc. politika, 1993. ISBN 978-80-247-1788-3.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 807-367-0402.
- JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.
- KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice: (popis současného stavu)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. ISBN 978-80-87455-00-5.
- KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-723.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Pěstounská péče a její místo v rámci institutů*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-7357-753-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: NRP, 1999. ISBN 80-7178-006-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 807178-637-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7178-304-832.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
- NIEDERLE, Petr. *Jaká je optimální velikost pěstounské rodiny?* Praha: Náhradní rodinná péče, 2003. ISBN 80-864429-19-9.

- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- PROŠKOVÁ, Denisa. *Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství*. Praha: NLN, 2012. ISBN 978-80-7422-164-4.
- ROTREKLOVÁ, Eva. *Příprava pěstounů a osvojitelů, jak ji organizuje Trialog*. Brno: Trialog, 2002. ISBN 978-80-254-5957-7.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Výzkum českých pěstounských rodin – co ukázaly rozhovory*. Praha: Náhradní rodinná péče, 2003. ISBN 978-80-244-3124-6.
- SOUKUPOVÁ, Hana. *Prožívat několik životů*. Hluboká nad Vltavou: Protisk, 2008. ISBN 978-80-254-2191-8.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VANČÁKOVÁ, Martina. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Praha: MPSV, Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-05-0.
- ZEZULOVÁ, Dagmar. *Domov je místo, odkud tě nevyhodí...* Olomouc: V.U.G., 2006. ISBN 80-903799-0-7.
- Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči. MPSV, 1999. ISBN 80-85529-66-1.
- Česko. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 17. 12. 2012, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, částka 177/2012. ISBN 978-80-7208-967-8.
- Československo. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ze dne 4. 12. 1963, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1963, částka 53. ISSN 1211-1244.
- Česká republika. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte č. 104/1991 Sb. In: *Sbírka zákonů*. Praha, 1991, č. 104, částka 22.

Internetové zdroje

- Adopce. *Cz/stranky/adopce* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.fod.cz>
- Česko. MPSV. Pěstounská péče na přechodnou dobu. In: *Http://www.mpsv.cz/files/clanky/7296/Pestounska_pecce_na_prechodnou_dobu: Jak na pestounskou péči na přechodnou dobu* [online]. Praha, 2009 [cit. 2012-09-17]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7296/Pestounska_pecce_na_prechodnou_dobu.pdf
- ŠMÍD, Pavel. Zprávy.idnes.cz:pestouni-romove-postizeni. Idnes.cz/zpravy [online]. 2012 [cit. 2013-03-19] dostupné z: <http://zpravy.idnes>
- HRABICA, Pavel. Můžeš. cz: pěstouni či adoptivní rodina. Můžeš.cz [online]. 2012 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z <http://www.muzeš.cz/aktuality/>
- Wikipedia. Osvojení a pěstounská péče. Wikipedia.org. Cs.wikipedia.org/wiki/ [online]. 2012 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org>
- ROUBÍČKOVÁ, Eliška. Pěstounská péče. www.hledamerodice.cz [online]. 2012 [cit. 2013-03-19] Dostupné z: www.hledamerodice

Seznam příloh

1. Seznam položených otázek
2. Doslovný přepis rozhovorů

Příloha 1

Seznam položených otázek

1. Jak fungovala Vaše rodina před příchodem dětí do pěstounské péče?
2. Konzultovali s Vámi rodiče možnost přijetí dětí do pěstounské péče?
3. Jaký postoj jste k přijetí zaujali a jaká byla Vaše očekávání?
4. Kolik Vám bylo let, když jste přijali první dítě?
5. Jak se změnil život rodiny a vztahy v rodině?
6. Co bylo na pěstounské péči pro Vás dobré a co špatné?
7. Zvažujete, že se také stanete pěstounem?
8. Pokud byste se mohli znovu vyjádřit, souhlasili byste s přijetím dítěte do pěstounské péče do Vaší orientační rodiny?
9. Doporučili byste nějaké speciální proškolení pro biologické děti pěstounů?
10. Co je, podle Vás, pro dobré fungování pěstounské rodiny dobré?

Příloha 2

Příklad rozhovoru s informanty

(Rozhovory s informanty jsou přepsány foneticky.)

Informant A

1. *„Naše rodina fungovala jako každá jiná, byli jsme jen tři, tatka, mamka a já. Měli jsme na sebe víc času, bylo to klidnější, ale zase nám bylo smutno, že mamka nemůže mít další děti, že já nemám sourozence. Hodně jsme dělali výlety, jezdili k babičce.*
2. *Příchod dětí jsme iniciovali tak nějak nastejno. Rodiče uvažovali, že by si nějaké dítě osvojili nebo do pěstounské péče a já jim říkala, že jo.*
3. *Konkrétní představa o tom co bude, nebyla. Měli jsme představu, že to bude těžké, náročné, než si to dítě zvykne, než si zvykneme my, pak to vyřizování po úřadech. Rodiče se účastnili takové té přípravy, já ne. Ani mi to nechybělo.*
4. *Když přišlo první dítě, tak mi bylo jedenáct let. To přišel H., bylo mu asi rok a půl. Všechno se začalo vyřizovat, když mu bylo asi devět měsíců. Byl tam problém s národností. Když se to vyřídilo, tak jsem jela s rodiči podívat se do Aše. Ze začátku to bylo zvláštní. Říkali nám, jak je malý šikovný, jak se zařadil do kolektivu, jak hezky umí papat. Když jsme ho přivezli domů, nechtěl první den vůbec jíst, byl ze všeho vyjukaný. První měsíc nemohl ani spát.*
5. *Pro mě to bylo zvláštní. Na jedné straně jsem byla šťastná, že mám brášku, že mám sourozence, o kterého se můžu starat, se kterým můžu chodit na procházky, všechno mu ukazovat, svoje oblíbená místa. A na druhé straně to bylo hodně náročný. Bylo vidět, že to není dítě, které se narodilo mamince, neměli jsme ho od narození, a tak jsme nějaké věci vůbec netušili. Až postupně jsme zjišťovali, jaké problémy třeba měl. Čím si asi prošel, jakou má povahu. Jak nebyl z našeho příbuzenstva, tak netuším v některých věcech. Netušili jsme, od čeho se máme odpíchnout. Já jsem to prožívala dobře. Vůbec jsem neměla pocit, že bych žárlila. Ze začátku mamka říkala, že jsem se neuměla dělit. V té době jsem si to nějak neuvědomila, ale že jsem se musela naučit dělit se o svůj pokoj a svoje věci a ten čas dávat bráškově, že nejsem už sama a nejsem sama ani jako vnučka a že je někdo další, který prostě taky má Já jsem byla první vnučka u obou prarodičů první dítě, jedináček se všemi*

výhodami. Takže to bylo pro mě ze začátku těžký. Já si to ale moc teďka nepamatuju, spíš si pamatuju to dobrý. Rodiče mi dávali jednoznačně najevo, že já mám u nich jasné postavení. Možná jsme se bála ze začátku o svoji pozici u nich, ale pak už to nebylo třeba. Přistupovali k nám jako k rovnocenným. Pak přišli ti další dva kluci, a to už jsem byla zvyklá.

6. Dobrý bylo, že rodiče se mnou všechno konzultovali, že jsem viděla, že o to rodiče fakt stojí a i nevím. Jak jsme věřící rodina, tak jsme to brali jako boží vůli, a tak nějak jsme se s tím smířili, a i když to bylo ze začátku těžký, náročný, než si chlapec zvyknul a než my si zvykli na něj. Tak jsme to přijali docela dobře. Dobrý bylo, že můžu sourozencům všechno ukazovat, svoje místa, prostě ty zkušenosti, zároveň na nich cvičit některé ty metody co nás učí ve škole ze speciální pedagogiky a podobně. Co se mi nelíbilo, tak byl přístup některých úředníků, to tedy bylo vůbec. A přístup některých ředitelů DD, to bylo šílené. A to si jako říkám, že jim vůbec nejde o ty děti. Když nad tím uvažuju, tak mě to celé asi víc obohatilo.
7. Podstatné pro fungování pěstounské rodiny je, mamka je hodně důsledná co se týče výchovy a není to takový to, chudáčci malí, co toho museli prožít a teď. Tak je necháme, ty děti by nás úplně vysosaly, protože potřebují hodně pozornosti a pořád aby se jim někdo věnoval. Že je maka učí, aby fungovaly samostatně, aby se naučily si samotné hrát, ty děti si vůbec neumí hrát. Tak, aby si uměly hrát a být v tom životě samostatně. Asi je hodně důležitý být hodně trpělivý, důsledný. Rodiče taky mají mezi sebou spory. Občas sedí, kvůli dětem a výchově. Pak si sednou a snaží se to nějak vyřešit. A někdy jsou z toho docela nešťastní. To mamka sedí a říká – já fakt už nevím. Taky jí napadlo, že by je vrátila, ale pak zase říká, to jim nemůžu udělat. Prostě to nejde.
8. Já zvažuju, že bych se určitě stala pěstounskou. Kdybych ještě našla partnera, který by jako... Chci mít určitě vlastní děti, to jo. Já jsem nezažila sourozence, který by byl vlastní, tak chci zažít ten pocit. Bejt matka vlastních dětí. A zároveň si říkám, alespoň jedno nebo dvě děti do pěstounské péče nebo do adopce, to bych chtěla. Ale ještě najít partnera, který by byl stejně naladěný. A nevadilo by mu, že bych si vzala cizí dítě, pak by zjistil ... Důležité je to konzultovat s vlastníma rodičema, aby nepřišli jen tak, že se rozhodli. O tom píše ta Dagmar Zezulová.

9. *Možná by nebylo špatný nějaký setkání s dalšíma pěstounama. Trochu to vidět, než se to stane. Třena pak jet do děčáku a vidět to dítě. A pak táhnout s rodičem za jeden provaz.*
10. *Maminka občas naznačí, že až kluci vyrostou, tak možná ještě holčičku. Já vždycky říkám, tak jo. Mně to nevadí. Mamka vždycky říká, že je to hrozný. Když ty seš ve škole, tak ty čtyři kluky, to už je hodně náročný. Ještě, že jsi holka, ještě že si užijem probrat ty ženský věci. Mamka by to nezvládla, kdyby měla jenom ty čtyři kluky.“*

Matka informantky A

„S manželem jsme zvažovali, jaký dopad bude mít příchod toho dítěte na V. Taky nám trvalo pěkně dlouho, než jsme vůbec podali žádost. No, pro mě to bylo hodně těžký. Ona byla jedináček, tak jsme si říkali, jak to asi dopadne. A i když jsme měli nějaký představy, tak přes to, byla její reakce na příchod H. hezká, pozitivní. Až po dvou měsících to začalo bejt natvrdo. A to nás překvapilo s jakou intenzitou. My jsme si nedokázali představit tu míru intenzity žárlivosti. Jo, nikdy jsme to nezažili a nepočítali jsme s tím, co všechno se v nás objeví. Konkrétně, já nevím. Tak nějak ho odstrkovala. Pořád si žádala naší pozornost. I když jí bylo už jedenáct, začala reagovat jako o dost mladší, tím způsobem dítěte bojovala o naši pozornost. Skákala do řeči, když něco měl H., chtěla to taky. Jako malý dítě. Potřebovala ujišťování, my jsme jako jednu dobu, to bylo hodně vyčerpávající, že jsem se musela věnovat, i když byl malý H., tak jako malý i jí. I to co měla před tím plno, tak jsem musela zintenzivnit tu pozornost vůči ní a bylo to hodně náročný. Pak to přešlo. Ona když se ujistila, že je všechno v pořádku, tak začala i H. přát a dělit se. Jedno to období, kdy zjistila, že to nebude jako dosud, tak o to bojovala. My jsme nepředpokládali nikdy, že by ona sama také chtěla dítě do pěstounské, když o tom začala uvažovat. Zažívá s námi všechny dopady, vidí, že to není jednoduché, a přes to to chce. To mě překvapuje, že je ochotná do toho jít. Do té zátěže, je to zátěž. Já, i když vidím, jaký to pro ni bylo, bych do toho šla znova. Jo. Ona je rozumná a jak studuje pedagogiku a i byla zasažená, na té střední škole objížděli dětské domovy, věnovali se vychovatelství, tak má v sobě nadhled. Kdyby to měla, tak bych do toho šla zas.“